

banka

meslek
ve fikir
dergisi

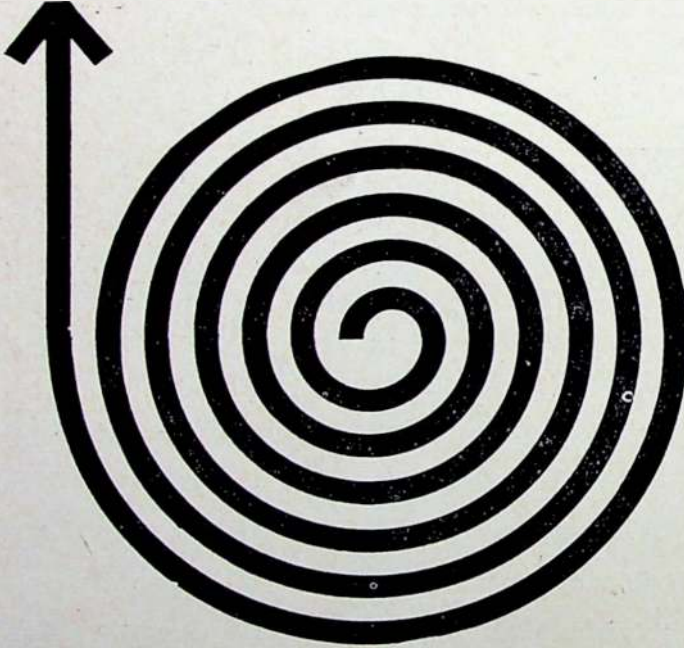
Sevgili Okuyucularımız	3	Banka Dergisi
1968 Mali Yılı Devlet Bütçesi	4	Ali Şakir Ağanoglu
Dolar Problemi ve Başkan Johnson'un Tedbirleri	11	Doğ. Dr. Kıvınc Ertop
Yazarların Biyografisi	16	Banka Dergisi
Tekrar Devaluasyona Dair	17	Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Gider Vergisi Yönünden Banka Muameleleri	20	İlhan Uçkun
Sermaye-Emek Münasebetlerinde Gelişmeler	23	Prof. Dr. Kemal Tosun
Avrupa Yatırım Bankası	27	Oktay Güvernîl
Personelin Teşvik (Çev. Neadet Durakbaşı)	35	Edvard V. Randall
Bankalarda Kredinin Emniyeti	41	Ishak Turnaoğlu
Çalışma Metodlarının Geliştirilmesi Zorunluluğu	47	Ergun Zoga
Yazarların Biyografisi	51	Banka Dergisi
İktisadi ve Mali Konjonktür	53	Dr. Mustafa A. Aysan
Piyasa Durumu	57	Yıldırım Kılıç

mart - 1968

cilt : 5 sayı : 3

Devamlı olarak

Gelişen imalât Gelişen kalite Gelişen servis

Kendi sahasında Türkiyenin en güçlü ve modern teşkilâtını kurarak 11 yıldanberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, kalitesini geliştirmiş, fiyatlarını indirmiş ve böylece kaliteli mamullerinin uygun fiatlarla satın alınabilme imkânını halkımıza sağlamıştır.

Diğer taraftan memleket çapındaki ARÇELİK Servisi, Arçelik sahiplerinin her türlü bakım ve parça ihtiyacını anında karşılayarak Arçelik mamullerinden azamî randıman almanızı sağlamaktadır. Eskiden vitrinlerde seyredilen mamuller şimdi Arçelik sayesinde en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor...

Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.

 ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

Türk yollarındaki
motosikletlerin yüzde yetmişi

JAWA

markasını taşır.

MODELLER

JAWA 350

JAWA 250

05 İDEAL JAWA

CZ. 1,25

STADION - Yarım beygir pedallı

MURRIYET REKLAM AJANSI 10

HAVADA JET KARADA JAWA

BOL YEDEK PARÇA İTİNALİ SERVİS

ÇELİK MONTAJ

TİCARET VE SANAYİ A. Ş.

TÜRKİYE VE ORTAŞARKIN EN MODERN MOTOSİKLET FABRİKASI

İTHAFİ İZMİR SATIŞ: **ÇELİK MOTOR** Ticaret Ltd Şti- Sirkeci Gar hanesi 217, Tel. 27 34 62 22 87 74 Faks: Sabda İstanbul

TELEKOMÜNİKASYON SAHASINDAKİ
BÜTÜN İHTİYAÇLARINIZ İÇİN GÜVENLE
BAŞ VURACAĞINIZ TEK MÜESSESE

Türktelefon Ltd. Şti

VE ŞUBELERİ EMRİNİZDEDİR

Muhtelif marka her kapasitede
otomatik , yarı otomatik , manyetolu

TELEFON SANTRALLARI

- TELEFON APAREYLERİ
- ŞEF SEKRETER CİHAZLARI
- KAPICI TELEFONLARI
- RAJİDOFON CİHAZLARI
- AVRUPA MALİ KADMIYUM NİKEL
SANTRAL AKÜMÜLATÖRLERİ
- HER ÇEŞİT TELEFON MALZEMESİ

BOL YEDEK PARÇA - GARANTİLİ MONTAJ
MÜKEMMEL BİR TEKNİK SERVİS

MERKEZ : Galatasaray, Yeni çarşı DARFILM han No. 40
İstanbul Tel. • **44 75 00** (09 - 08 - 07)

ŞUBELER : Ankara Tel. : 17 50 80 - 17 55 45
İzmir Tel. : 34802 - 35621
Adana Tel. • 1597

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ
MART . 1968 . CİLD 5 SAYI : 3

Sahibi

Banka Yayınları ve Kültür
Ltd. Şti. Adına
Dr. NeziH H. Neyzi

Yazı İşleri Müdürü

Yıldırım Kılış

Basıldığı Yer

Yenilik Basımevi
29.2.1968

İdare Yeri

İmam Sok. No. 1 Kat: 2
Beyoğlu - İstanbul
Telefon : 49 22 67

Posta Kutusu

No. 769, Karaköy - İstanbul

Yönetim Komitesi

Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu
Necdet Durakbaşa
Dr. Mustafa A. Aysan
Alp Gürus
Dr. NeziH H. Neyzi

Ankara Temsilcimiz

Hikmet Keyman

Abone

Yıllık 42 TL. Altı Aylık 21 TL.

İlan Tarifesi

Arka Dış Kapak 700 TL.,
Arka İç Kapak, 2. Sah. 500 TL.
Ön İç Kapak, 1 Sah. 600 TL.
İç Sahifeler 400 TL.
Abone ve ilân bedelleri Dergi-
nin T.C. Ziraat Bankası Bey-
oğlu Şubesindeki 768 numara-
lı ve T. İş Bankası Parmak-
kapı Şubesindeki 271 numara-
lı hesabına gönderilebilir.

Sevgili Okuyucularımız

Türk parasının devalüasyonu konusu, iktisatçı-
lar, bankacılar arasında çeşitli görüşlere yol açmak-
tadır. Bu konuda Dergi Yönetim Komitesi dahi or-
tak bir görüşe varamamıştır.

Geçen sayımızda, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun Türk parası devalüasyonundan yana olan görüşlerine karşılık Dr. NeziH H. Neyzi'nin, bu günkü şartlarda devalüasyonun aleyhindeki görüşlerini sunmuştuğuk. Bu sayımızda Prof. Hatiboğlu'nun Dr. Neyzi'ye cevabını bulacaksınız. Dergimiz sütunları sizlerin de bu husustaki görüşlerine açıktır.

İngiltere'de, Ocak ayı sonlarında bankacılık alanında başlayan çok dikkate değer bir gelişme, Şubat içinde sürprizlerle devam etti.

27/Ocak/1968 tarihli İngiliz gazetelerinde National Provincial ve Westminster Bankalarının birleşmeğe karar verdikleri haberi vardı.

Böylece, büyüklük bakımından İngiltere'de 4. ve 5. sırayı tutan bu 2 bankanın birleşmesiyle 1. sırayı işgâl eden Barclays 2. sıraya düşüyor, Midland ve Lloyds'da 3 ve 4. sıralara kayıyordu, 8/Şubat/1968 tarihli İngiliz gazeteleri ise, İskoç Bankaları Royal Bank of Scotland ve National Commercial Bank of Scotland'ın birleşmeleri haberini veriyordu.

Arkasından, 9/Şubat/1968 de büyük sürpriz geldi. Barclays, Lloyds ve Martins Bankaları birleşme kararlarını açıkladılar. Böylece, İngiltere'de mevduat bankalarındaki toplam mevduatın (10.400 £ milyon) % 40'ından fazlası (4.900 milyon £) bu yeni gurupta toplanıyor ve bu gurubun 5545 şubesi oluyordu. Bu durum bankacılık alanında rekâbetten doğan şiddetli bir birleşme temâyülünü ortaya koymaktadır.

Elektronik makinelerin (Computerler) büyük ünitelerde sağladığı imkânlar, birleşmeleri geniş ölçüde şiddetlendirmiştir.

Dünyadaki gelişmeler bu yönde iken, bizim her teşebbüs alanında olduğu gibi Bankacılık alanında da, hâlâ cüce işletmelerle yetinmemiz; yüksek maliyeti tüm ekonomimizin sırtına binen bu aksak ve eksik bankacılık sistemini muhafazada direnişimiz şaşırtıcı değil midir?

Saygılarımızla
BANKA Dergisi

1968 MALİ YILI DEVLET BÜTÇESİ

Ali Şakir AĖANOĖLU

1968 Malî Yılı Bütçe Kanunu 1 Mart günü yürürlüğe girdi. Türkiye'de Bütçe Yılı Mart ayı başında başlayıp Şubat sonunda nihayete ermektedir. Devlet İktisadî İşletmelerile özel sektör ise, malî yıl, bilânço devresi olarak takvim yılını kullanmaktadır.

Genel Bütçe yılının Mart ayından başlatılması eski bir gelenektir. Ekonomisinin temeli tarıma dayanan bir memleket olarak Türkiye'de, kış aylarının kurak veya karlı ve yağmurlu geçmesine göre yılın mahsul durumu üzerinde tahminlerde bulunulmasının ancak kış ayları içinde mümkün olabileceği esas tutulmuş ve bütçe yılı takvim yılı başından iki ay sonraya bırakılmıştı. Memleketin iktisadî gücü üzerine tarımdan gayri sektörlerin büyük etki yapmaya başlamasından sonra, ve özellikle Plânlı İktisadî Kalkınma devresinde Mart ayının bütçe yılı başlangıcı olarak devam ettirilmesi eski önem ve mânâsını kaybetmiştir. Ayrıca bu durum, takvim yılına göre bilânço hazırlayan Devlet İktisadî İşletmelerile özel sektöre ait yatırımları ve hasılâ hesaplarını devletinkilerle bağdaştırmak hususunda bir takım güçlükler doğurmaktadır.

1968 Yılı Devlet Bütçesi, son yılların en kabarık bütçesini teşkil etmektedir. 1923 den bu tarafa, Türkiye batı kültür ve medeniyetini benimseme ve iktisaden kalkınma gayretleri içindedir. Yüzyılları kapsayan tarihimiz boyunca ilk defa uzunca bir sulh devresi yaşamaktayız. Bir harbe girmeksizin millî gücümüzü ve maddî imkânlarımızı memleketin imar ve inşasına hasrederek çalıştığımız kırkbeş yıllık bir devir geçirdik. Tabii servetlerimizi değerlendirme ve millet hayatımıza yeniden çeki düzen verme yoluna girdik. 1923 de onbir milyon kadar olan nüfusumuz 1967 sonunda 33 milyonu aştı. Uyanık, teknik bilgisi ve çalışma gücü yüksek yeni nesiller yetişiyor. Plânlı Kalkınma devresine girdikten sonra yatırımların daha isabetli olduğunu ve yıldan yıla gayri safi millî gelirimizin % 6 - 7 nisbetlerinde arttığını müşahade etmekte-

yiz. Vergi sistemindeki islâhat devlet gelirlerini çoğaltmaktadır. Bu şartlar altında devlet bütçesini her yıl biraz daha genişlemiş, gider ve gelir rakamları büyümüş olarak göreceğiz.

Hükümet tarafından Parlamentoya sunulan bütçe tasarısı 900 milyon lira açığı ihtiva etmekte idi. Tasarının Karma Bütçe ve Plân Komisyonundaki müzakeresi sırasında gider bölümleri (162.317.325.-) lira artırılmış ve bu fark çeşitli gelir kalemlerine eklenmişti. Netice itibarile, tasarı, gelirler ve giderler arasında yine 900 milyon lira farkla kanunlaşmıştır. Ancak Hükümet bu farkın 400 milyon liralık kısmının, şimdiye kadar usul olmıyan ve düşünülme-yen bir şekil olarak, kadrolardaki münhallere yıl içersinde tayinler yapılmamak suretile tasarruf edileceğini; geri kalan 500 milyon liranın da iç istikrazla karşılanacağını ve netice itibarile uygulamanın denkli bir bütçe halinde sonuçlanacağını ifade etmiştir. Lâkin, konu bu kadar basit değildir. Aslında, bütçenin daha büyük ölçüde açık olduğuna dair emareler vardır ve malî yıl içinde devletin bir takım güçlüklerle karşılaşması mukadderdir.

Konsolide olarak genel ve katma bütçeler;

A/1 Cârî harcamalar	11.358.296.704.—	lira,
A/2 Yatırım harcamaları	6.160.360.093.—	»
A/3 Transfer harcamaları	5.055.854.085.—	» olarak,
Toplam ...	22.574.510.882.—	liralık giderlerine

karşılık;

İrat ve Servet Gelirleri ...		
(Gelir, kurumlar, bina, savunma, veraset ve intikâl, motörlü taşıtlar.. vergileri)	5.950.000.000.—	lira,
Gider, gümrük, tekel istihlâk, dış seyahat, damga resmi, emlâk alım ve satım vergileri..	10.421.000.000.—	»
Diğer Vergi Gelirleri..	930.000.000.—	»
İthalât damga resmi, rıhtım resmi, harçlar..		
Devletçe Yönetilen Kurumların hasılâtı...	107.600.000.—	»
Devlet Malları Gelirleri...	286.000.000.—	»
Çeşitli Gelirler ve Cezalar..	512.293.910.—	»
Özel Gelir ve Fonlardan :		
Tasaruf Bonoları Hasılâtı ..	750.000.000.—	»
Karşılık Paralar ve Proje Kredileri..	1.597.317.325.—	»
Özel Fonlar...	158.000.000.—	»
ve ayrıca, Katma Bütçeli Dairelerin kendi gelirleri olarak...	20.712.211.235.—	»
	962.299.647.—	»
Toplam ...	21.674.510.882.—	liralık

gelir tahminleriyle bağlanmıştır. Giderlerle gelirler arasında 900 milyon lira fark vardır.

19.786.365.968.- lira olan 1967 konsolide bütçesine nazaran, 1968 bütçesi % 14,09 nisbetinde ve (2.788.144.914.-) lira bir fazlalık göstermektedir.

1966 yılına kıyasla 1967 mali yılında vergi gelirlerinde vaki olan gelişme esas tutularak 1968 yılı için yapılan tahminler gerçekleştirilecek midir?

Geçen yıllarda olduğu gibi 1968 yılı gelir tahminleri geniş tutulmuştur. Gerçekte, devlet gelirlerimiz son yıllarda devamlı olarak artmaktadır. 1950 ilâ 1960 arasında, milli gelirdeki artışın altında bir seyir takip eden bütçe gelirleri, plânlı iktisadî kalkınma hazırlıkları meyânında yapılan vergi reformlarının bir neticesi olarak, 1963 yılından itibaren, gayrı safi milli gelirdeki artış nisbetlerinin üstünde bir artış seyri takip etmeğe başlamıştır. Bu hal, mevcut vergilerin islâh edilmiş ve yeni kaynakların vergi mevzuları arasına alınmış olmasının memnuniyet verici bir sonucudur.

Bütçe gerekçesinde ifade edildiğine göre, devlet gelirlerinin gayrı safi milli hasılâya oranı:

1963 yılında	% 13,31	1966 yılında	% 14,70
1964 »	% 13,59	1967 »	% 15,61 olarak
1965 »	% 14,21		

seyretmektedir. Lâkin, bu gelişme yeterli değildir. İktisaden kalkınma yolunda olan bir ülkede, devletin üzerine aldığı görevler çoğalmaktadır. Kültür, sağlık, sosyal güvenlik, bayındırlık, köy kalkınması çalışmaları gibi doğrudan doğruya ve kısa sürelerde verim sağlamıyan ve fakat, sosyal devlet anlayışı içersinde asli vazifeler olarak devlete yüklenen hizmetlerin gerektirdiği büyük harcamaların yanı sıra; gerek tarımın ve gerek sanayi sektörünün gelişmesi için zorunlu olan barajlar, enerji santralleri, sulama kanal ve tesisleri.. gibi enfrastrüktür yatırımları yapabilmek için devletin, her yıl daha fazla gelir sağlamaya ihtiyacı vardır. İleri refah durumlarını gıpta ile izlediğimiz Batı ülkelerinde hükümetlerin, milli gelirden % 25 - 30 nisbetleri arasında hisse aldıklarına bakarak, memleketimizde de devletin daha fazla vergi istemeğe hakkı olduğunu, gelir sahalarında önemli nisbetlerde vergi rezervleri bulunduğunu kabul etmek gerekir.

Üzerinde dikkatle durulacak bir husus, gayrı safi milli gelirin yıldan yıla ortalama % 7 nisbetinde artacağı esası kabul edildiğine göre, devlet gelirlerinin de bu ölçüde artırılmasının mantıkî olacağıdır. Daha yüksek nisbetlerde gelir temini yoluna gidilmesi halinde özel sektörün yeteri kadar tasarruf yapamaması ve bu sektör yatırımlarının ki-

fayetsiz kalması ihtimalleri kuvvetlenir. Diğer bir husus da, devletin yeni gelir kaynakları ararken sosyal adâleti gerçekleştirecek bir tutumda olması zorunludur. Vergi adâleti, ancak doğrudan doğruya kazanç sahalarını bulmak ve kazananın vergi almak suretile mümkün olur. Halbuki, memleketimizde devlet gelirlerinin üçte iki oranında büyük kısmını vasıtalı vergiler teşkil etmektedir. Plânlı devreye girerken yapılan vergi reformları vasıtasız vergileri pek az artırmış;

	<u>Vasıtalı vergiler</u>	<u>Vasıtasız vergiler</u>
1963 yılında,	% 67,3	% 32,7 iken,
1967 »	% 65,8	% 34,2 nisbetine

çıkarmıştır. Zengin fakir, herkesin aynı nisbetler üzerinden ödemekte olduğu vasıtalı vergilerin, halen devlet gelirlerinin % 65,8'i nisbetinde büyük kısmını teşkil ettiği görülüyor.

1967 mali yılına girerken devlet gelirlerini artırmak üzere başvuru yeni vergiler, tekel maddelerine, şeker ve akaryakıt fiyatlarına yapılan zamlardan ibaret kalmıştı. 1968 yılında uygulanması düşünülen yeni vergilerin de yine bir takım vasıtalı vergiler olacağı anlaşılıyor. Diğer taraftan, yeni vergiler getirilmek üzere yapılan hazırlıklar, 1968 bütçesinde yer verilen gelir tahminlerinin mübalağalı olduğu ve bunların tamamen gerçekleşmelerinin mümkün olamayacağı kanaatini kuvvetlendirmektedir. Gider vergilerine ve motörlü kara taşıtları vergilerine zamlar yapılmak üzere kanun tasarıları hazırlandığı anlaşılıyor. Bu zamlar piyasaya intikâl edecek ve hayat pahalılığını artıracak mahiyette görülüyorlar. Bunların yerine, gelir vergisinin zayıflığını önleyici müessir tedbirler alınmak suretile bu önemli verginin veriminin artırılması; ziraî gelir vergisinin islâh edilerek mâkul ölçülerde verimli bir vergi haline getirilmesi çok daha isabetli hareketler olacaktır.

Gümrük resimleri üzerinde artırıcı değişiklikler yapılması yalnız tüketim maddeleri için düşünülebilir. Türkiye, her çeşit zarurî ihtiyaç maddelerini üreten ve yapan bir memleket haline gelmiştir. Sanayi yatırım malzemesiyle bir kısım ham ve yarı mamûl sanayi maddesinin ithâline zaruret vardır. Lâkin, tüketim eşyası ithalâtını azaltmak durumundayız. Bu da, ithâl kotalarına bu maddeleri koymamak suretile ve gümrük resimlerinin artırılması yolu ile mümkün olabilir.

1968 yılı ithalât programında, 332 milyon dolar değerinde yatırım malları, 418 milyon dolar değerinde sanayi için hammaddeler ve 85 milyon dolarlık tüketim eşyası yer almaktadır. Gelir bütçesinde yer verilen gümrük resmi, ithalât damga resmi, rıhtım resmi ve diğer resim ve harçlar, programda yer verildiği ölçüde ithalât yapılabildiği takdirde tahakkuk edebilecek olan vergilerdir. Bütçe gerekçesinde,

1963 - 1967 devresinde fiili ithalâtın, programda yer verilen miktarların altında seyrettiği ifade edilmiştir. 1968 yılında bu durumun değişebileceğine dair bir emare mevcut değildir. Aksine, ithalâtımızı engelleyecek çeşitli sebepler vardır ve bunlar artmaktadır. Özellikle yatırım malzemesi ithalâtını büyük ölçüde dış yardımlardan faydalanarak finanse etmekteyiz. Karşılık paralar ve proje kredileri olarak bütçe gelirleri arasında yer verilen 1.597 milyar lira, Konsorsiyumdan temin edilecek yardımlardır. Bu meblâğın yıl içinde tamamen alınıp kullanılabilceğini kesinlikle söylemek mümkün değildir. Kredi veren ülkeler proje finansmanı üzerinde ısrar etmektedirler. Yatırım projelerimiz ise çeşitli güçlüklerle karşılaştırılmakta ve gecikmelere maruz bırakılmaktadır.

Bütçede dikkati çeken diğer bir husus da, geçen 1967 yılında olduğu gibi gelir açığını kapamak üzere 500 milyon liralık iç istikraza yer verilmiş olmasıdır. İstikraz özel tasarruflardan bir kısmının devlet ihtiyaçlarında kullanılmak üzere kamu sektörüne aktarılmasıdır. Ancak, gerek uygulanan faiz nisbeti ve gerek diğer şartlar devlet tahvillerini yeteri kadar cazip yatırım konusu haline getirmemektedir. Türkiye tedrici bir enflasyon içindedir. Her yıl % 5 - 6 nisbetlerinde hayat pahalılığı artmakta, paranın iştira gücü azalmaktadır. Bugün devlet istikraz tahviline yatırılacak 100 lira, on sene sonra yarıya düşmüş bir iştira gücü olarak geri alınacaktır. Sermayeye pek fazla ihtiyaç duyulan bir piyasada % 20 - 25 gibi yüksek nisbetlerde faiz ve temettü sağlamak mümkün olurken % 6 faizli devlet tahvilleri, tasarruf sahipleri için teşvik edici bir yatırım sahası olmamaktadır. Bu durumda devlet istikrazları, büyük kısmı itibarile, bankaların kanunî bir vecibe olarak ayırmak zorunluğunda buldukları karşılıkların yatırıldığı bir saha haline gelmiştir. Bankalarımızın karşılık ayırma konusu ise özel sektör tasarruflarını özel yatırımlar haline gelmesini kısıtlayan faktörlerden biridir. Banka kredilerinin pahalılığı, dolayısıyla üretim ve diğer faaliyetlerin maliyetleri üzerinde etki yapmakta, ihtiyaç maddeleri ve hizmetlerin fiyat-yüksekliğine sebebiyet vermektedir. Bu durum ise, bir yandan iç piyasada pahalılık yaratmakta; diğer taraftan da mahsül ve mamüllerimizin dış pazarlara ihraç ve satışlarını güçleştirmektedir.

Plânlı kalkınma gayretlerimiz özel sektörün de her yıl belirli ölçülerde yatırım yapmasıyla başarıya ulaşacaktır. Özel sektörün kullanabileceği özel tasarrufları, istikraz yolu ile devlet sektörüne aktarmak uygulama programlarında özel sektöre bırakılan yatırımların tamamen gerçekleşebilmesine engel olmaktadır. Nitekim, hükümet, özel sektör imkânlarının yeterli olmadığını farketmiş olacak ki, 1968 programında bu sektöre, kendi imkânlarından 460 milyon liralık bir aktarma yapılmasına yer vermiştir.

1967 yılında, iç istikraz, tasarruf bonoları ve devlet yatırım bankası borçlanmaları toplamı olarak, devlet borçları bir evvelki yıla nisbetle 2,473 milyar lira artmış ve 18,770 milyar liraya yükselmiştir. İç borçların yıllık taksit ve faiz ödemeleri, 1967 de 405 milyon lira iken 1968 de 794 milyon liraya yükselecektir. Borç taksitleri her yıl bir mikdar artarak 1,5 milyar liralık bir hacmi bulacaktır. Bu ölçüde taksit ödemelerinin 2073 yılına kadar devam edeceği hesap edilmektedir.

Dış ticaretimiz 1966 yılında 162 milyon dolar, 1967 yılı sonunda 140 milyon dolar açık vermiştir. Memlekete gelen yabancı sermaye ve krediler olarak 1966 da 169,5 milyon dolar, ve 1967 de 156 milyon dolar imkân sağlanmış ve bu açıklar karşılanmıştır. Ancak, bu geçen yıllar içerisinde, bir kısım ihtiyaçların ve âcil ithalâtın finansmanında çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu durum ise, dış piyasada Türk parasının değerini düşürmektedir.

30 Eylül, 1967 tarihi itibarile, dövizle ödenmesi gereken dış borçlarımız 1.329.620.000.- dolara balığ olmakta idi. Her yıl almakta olduğumuz dış kredilerin büyük kısmını mevcut borçların taksitlerini ve faizlerini ödemek üzere kullanmak zorunda kalmaktayız.

Diğer taraftan, bütçe devresi içinde hazinenin gelir sıkıntısına düşmesi, Merkez Bankası avanslarına başvurulmasını zorunlu kılmakta ve piyasaya para arzını artırmaktadır. Eylül 1967 sonu itibarile tedavüldeki para miktarı, 8.992 milyon lirası banknot, 257 milyonu ufaklık para olmak üzere 9.249 milyon lira idi. Bu mikdar, bir yıl önceki para arzına nisbetle % 7,6 bir fazlalığı ifade ediyordu. 1967 yılı bütçe devresinin sonunda hazinenin nakit açığı üç milyar liraya yükselmiştir. Bu hal, devam edegelen bütçe açıklarının bir neticesidir. Devletin, gördüğü hizmetlerin bedellerini zamanında ödeyememesi iç piyasada bir takım sıkıntılara sebep olmaktadır. 1967 yılında iç piyasada hissedilen durgunluk bu sıkıntıların bir ifadesi idi.

Gerek artan dış borçlarımız ve her yıl karşılaştığımız dış tediye güçlükleri, ve gerek bütçelerin uygulanmasında ortaya çıkan finansman zorlukları paramızın değeri üzerinde etki yapmaktadır. Bir kısım iktisatçılar, bu gidişin bir devalüasyon ameliyesini zorunlu kılacağı kanaatinde dirler. Hattâ, devalüasyonun hemen yapılmasını faydalı görenler ve savunanlar da vardır. Bunlar, devalüasyonun ihracatı artıracığı ni ve ekonomiyi bir hareket getireceğini ifade ediyorlar.

Harice borçlu bir memleket olarak devalüasyonun Türkiye'yi daha çok sıkıntıya düşüreceği kanaatindeyiz. İthalât ve ihracat bakımlarından memleketin kısa bir süre içinde yine bir fâsit daireye gireceğini tahmin etmek bir kehânet sayılmaz.

Denk bütçe mefhumu hemen her memlekette önemini kaybetmiştir. Otuz yıldır Türkiye'de bütçeler denk değildir. Lâkin, Plânlı Kalkınma devresine girdikten sonra, yıllık programların bir iktisadî denge anlayışı ile uygulanması zorunluğudur. Bütçelerin, yıllık programları uygulamaya yeterli olmamaları kalkınmayı güçleştirmektedir.

Hükümet yetkilileri, iktisadî kalkınmanın para kıymeti muhafaza edilerek ve fiyat istikrarı korunarak gerçekleştirileceğini her vesile ile ifade etmekte ve bu hususlarda bir endişe duyulmaması gerektiğini belirtmektedirler. Diğer taraftan, devlet gelirlerinin kalkınmamızı finanse etmeğe yeterli olmadığı; vergi kanunlarının bir takım boşlukları bulunduğu ve bunların islâhının zorunlu olduğu beyan edilmektedir. Çalışmakta olan Vergi Reform Komisyonu'nun raporlarına göre, vergi randımanını artırmak üzere bir reorganizasyona ihtiyaç olduğu anlaşılıyor. Bu konularda yeni kanun tasarılarının 1968 yılı teşrii döneminde Parlamentodan geçirilmesine çalışılacağı ifade edilmiştir. Emlâk vergisi ile veraset ve intikâl vergisi kanun tasarıları Parlamenteoya sunulmuştur. Emlâk tahriri tamamlanamadığı için halen değişiklikler yapılarak bu durumun kısmen olsun islâhı düşünülmektedir. Getirilecek yenilikler arasında Vergi Mahkemeleri kurulması konusu da yer almaktadır.

Yürürlüğe giren 1968 malî yılı bütçesinin realist olmadığı, bu bütçenin gelirlerini gerçekleştirmek için bir takım çalışmaların yapılmasına zaruret duyulmasından da anlaşılıyor. İş hayatının ve tekmil memleketin beklediği, yeni malî yılda 1967 deki durgunluğun ve sıkıntıların devam etmemesidir. Bugün için, eşya fiyatlarının istikrar içinde olmaması, para kıymetinin düşme ve hayat pahalılığının devamlı olarak artma temayülünde bulunması herkesi endişe içinde bırakan konular olarak ortadadır. Bu sebeple, yeni bütçenin nasıl uygulanacağı ve iktisadî hayatımız üzerinde ne tesirler yapacağı ilgi ile izlenecektir.

DOLAR PROBLEMİ VE BAŞKAN JOHNSON'UN TEDBİRLERİ

Doç. Dr. Kıvanç ERTOP

Yeni yıla girerken Başkan Johnson Amerika Birleşik Devletlerinin ödemeler dengesi açıklarını azaltıcı mahiyette bir seri tedbir alınacağını ilân etti. Bu haber, doların bugünkü milletlerarası para sistemi içindeki önemli yerinden ötürü ilgili çevrelerde ve basında geniş bir yankı yaptı. Bahis konusu tedbirlerle güdülen amaç, Amerikanın dış harcamalarında kısıntı yapmak suretiyle ödemeler açığının büyümesini önlemek ve anahtar para olan doların durumunu kuvvetlendirmeye çalışmaktır. Meselenin açık olarak anlaşılması için biraz gerilere gitmek gerekir. Bu sebeple aşağıda önce bugünkü milletlerarası para sisteminin esasları ve doların bu sistem içindeki yeri belirtilmiş, sonra sistemin ana problemleri ortaya konmuş ve nihayet Johnson'un ilân ettiği tedbirler bu problem karşısında değerlendirilmeğe çalışılmıştır.

Bugünkü Milletlerarası Para Sistemi

İkinci Dünya Harbi henüz sona ermeden harp sonrası para problemlerine eğilen dünya ülkeleri, iki harp arasında denenmiş muhtelif sistemlerin mahzurlarını taşımayan ve milletlerarası işbirliğine dayanan yeni bir para nizamı kurmak için harekete geçtiler. Yapılan uzun çalışmalar sonunda 1945 de Milletlerarası Para Fonu adıyla bir teşekkül kuruldu.

MPF'nin kaynakları üye ülkelerin kısmen altın kısmen milli paraları ile taahhüt ettikleri iştirâk hisselerinden teşekkül etmekte; ve üyeler, kısa vadeli ödemeler dengesi açıklarını karşılamak için bu fondan yararlanmaktadır.

Fon'un kurulmasıyla milletlerarası kredi ve satın alma imkânları arttırılmıştır. Fon kaynaklarının ortalama % 75 i milli paralardan teşekkül ettiğine göre bu artış, milli paraların milletlerarası satın alma gücü olarak kabulü suretiyle sağlanmış olmaktadır. Böylece dünya dış ticaret hacminin, likidite darlığından ötürü duraklaması önlenmeye çalışılmıştır.

Ayrıca MPF anlaşması ile kambiyo kurlarında istikrar olan bir sis-

tem kurulmak ve milletlerarası devalüasyon yarışlarına son verilmek istenmiştir. Bunun için üye devletlerin para birimleri altın ve amerikan doları ile tesbit edilmiş ve bu haddin değiştirilmesi Fon'un tasvibine bağlanmıştır.

Yine anlaşma hükümlerine göre kambiyo tahditlerinin kaldırılması kabul edilmiş ancak spekülâtif sermaye hareketlerinin kontrolüne müsaade edilmiştir. Bir ülkenin parası kıt para haline gelip bu paraya olan talepler Fon tarafından karşılanamaz hale gelince, doğan denge -sizliği gidermek üzere kıt paralı memlekete karşı kambiyo tahditleri konulmasına da cevaz verilmiştir.

Özetlersek: İkinci Cihan Harbi sonunda altına ilâveten millî paraların bazı sınırlamalarla, milletlerarası satın alma gücü olarak kullanıldığı ve geçici ödeme açıklarının bu yoldan karşılandığı; şanj istikrarına sahip; ve üye ülkelere spekülâtif sermaye hareketlerini önleme yetkisi tanıyan milletlerarası bir para nizamı kurulmuştur.

Ancak hâdiselerin gelişmesi, MPF' na paralel olarak anahtar paralara dayanan milletlerarası bir para sistemi ile MPF dışında Avrupa Ödemeler Birliği gibi yeni müesseselerin doğmasına sebep olmuştur. İhtiyaçlar karşısında amerikan doları ve pound'un milletlerarası rezerv olarak kullanıldığı anahtar para sistemine geçirilmiştir. Böylece iki cihan harbi arasındaki devrede tatbik edilen «altın kambiyo mikyası sisteminin» yarattığı bazı mahzurlar yeniden ortaya çıkmıştır. Halbuki yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bütün gayretler evvelce denenmiş sistemlerin mahzurlarını taşımayan yeni bir sistem kurma amacını gütmektedir.

Anahtar Paralar Sistemi

Harp sonrası devresinde dolar altına ilâve olarak muhtelif ülkelerin rezervleri arasında büyük yer tuttu. Buna sebep Amerikanın büyük ihraç potansiyeli ile birlikte doların konvertibitesi yani yabancı merkez bankaları ve benzeri müesseselerin sahip oldukları dolarları sabit kurdan altına çevirme hakkı idi (*). Doların büyük ölçüde anahtar para olarak kullanılmasıyla dünya dış ticaret hacminin, altın rezervlerinden da-

(*) Burada doların konvertibilite (altına çevrilme) şartı üzerinde durmak yerindedir. Zira son günlerde doların durumu ile ilgili olarak çıkan yazılardan birinde A.B.D. nin 1933 de altın standardından ayrıldığı, bir diğerinde de sterlinin devalüasyonundan sonra bankaların ve özel kişilerin ellerindeki dolarları altına çevirdikleri ifade edilmektedir. Halbuki Amerika 1934 den beri «Sınırlı Altın Külçe Mikyası» sisteminde olup sadece yabancı para otoritelerine (merkez bankaları, hazine v.b.) ait dolarlar A.B.D. Hazinesi tarafından sabit kurdan üzerinden altına ödenmektedir.

ha büyük bir süratle artması mümkün olmuş ve harp sonrasının artan likidite ihtiyacı bu suretle karşılanmıştır.

Doların anahtar para olarak kullanılması harp sonu devresinde artan dünya dış ticaret hacminin finansmanında yardımcı olmuştur. Ancak anahtar para sistemine geçişle, İkinci Cihan Harbi sonu ve Büyük Kriz yılları arasında denenip yıkılan Altın Kambiyo Mikyası sisteminin mahzurları yeniden doğmuştur. Bu mahzurlar, bilhassa Amerikanın ödemeler dengesi açıklarının endişe verici bir hal aldığı 1958 yılından bu yana halli gereken bir problem olarak ortaya çıkmıştır.

Bahis konusu mahzurlardan biri anahtar paraya olan itimat meselesidir. Anahtar paralı ülkenin ödemeler dengesindeki açıklar sonucunda altın rezervlerinin erimesi, bir devalüasyon tehlikesinin veya altına tahvil şartının kaldırılması ihtimallerinin doğmasına yol açmaktadır. Bu ihtimallerden doğan tahvil talepleri, altın rezervlerini süratle eriterek beklenen sonucu çabuklaştırmakta ve sistemi yıkmaktadır.

Diğer bir mahzur milletlerarası likidite meselesidir. Altın stoklarının yetersizliği anahtar paraların kullanılmasını; dünya dış ticaret hacminin nakdi altın rezervlerinden daha süratle artması da rezervlerin devamlı olarak anahtar paralarla beslenmesi gerektirmektedir. Bu da ancak anahtar paralı ülkenin ödemeler dengesinin devamlı açık vermesi ile mümkündür (*). Halbuki devamlı açıklar anahtar paraya karşı itimadı azaltmaktadır. Görüldüğü gibi anahtar para sistemi bünyesi icabı paradoksal bir durum göstermektedir.

Özet olarak diyebiliriz ki, artan likidite ihtiyacı başlangıçta Milletlerarası Para Fonu anlaşmasıyla karşılanmak istenmiş fakat tatbikatta anahtar paralara dayanan ve açıklanan mahzurları taşıyan bir milletlerarası para sistemi doğmuştur.

MPF ve anahtar paralara dayanan bu günkü sistemde milletlerarası likidite ve anahtar paralara itimat problemleri,

- Bir taraftan MPF kaynaklarının genişletilmesi
- Diğer taraftan doların takviyesi

ile giderilmeye çalışılmıştır.

Gerçekten 1959 ve 1966 da üye ülkelerin MPF daki iştirak hisseleri artırılmış; 1962 de Fon'un ihtiyaç duyduğu paraları temin etmek üzere borçlanabilmesi kabul edilerek iştirak hisselerine ilâveten yeni kaynak-

(*) Meseleyi açıklama için sermaye hareketlerini hesaba katmadan çok bant bir misal verelim: Avrupanın dolar rezervlerinin 10 \$ artması için Avrupanın Amerika'ya 100 \$ lik mal ve hizmet satması, buna karşılık 90 \$ lik mal ve hizmet alması gerekir. Bu da Amerikanın cari işlemler dengesinin 10 \$ açık vermesi demektir.

lar sağlanmışır. Ayrıca «Stand-by» anlaşmaları geliştirilerek Fon'dan istifade imkânları artırılmışır.

Doları kuvvetlendirmek için alınan tedbirler ise Amerikanın ödemeler dengesi açıklarıyla ilgilidir. Amerikanın ödemeler dengesi içinde cari işlemler devamlı olarak fazlalık vermektedir. Ancak 1958 den beri bu fazlalık Amerikanın dışarı yaptığı uzun vadeli sermaye yatırımlarını, dış yardımlar ve askerî masraflarını karşılayamadığından aradaki fark büyük ölçüde altın çıkışı veya yabancılar elindeki dolarların artmasıyla karşılanmaktadır. Böylece Amerikanın bir taraftan altın rezervleri azalırken diğer taraftan kısa vadeli taahhütleri (yabancılara ait dolarlar) artmakta bu yüzden doların konvertibitesi tehlikeye düşmektedir.

Amerika ödemeler dengesi açığını kapatmak için 1963 den itibaren bazı tedbirler almaya başlamıştır. 1963 de tahvil satın almak suretiyle yapılan sermaye çıkışlarını önlemek üzere, yabancı tahvil alışlarına alış fiyatının % 15 ine kadar varan bir vergi konmuştur.

Diğer taraftan Amerika «swap» anlaşmaları ve yabancı para ile yazılı tahvil ihracı suretiyle altın çıkışına mani olmaya çalışmıştır. Bahis konusu tahviller yabancı devletlere sahip oldukları dolar karşılığında satılmakta böylece Amerikanın kısa vadeli taahhütleri orta vadeye çevrilerek, yabancılar elindeki dolarların kısa devrede altına çevrilmesini önlemektedir.

Bu tedbirlere rağmen 1964 yılının son üç ayında ödemeler dengesi açığı hızla artmıştır. 1965 Şubatında de Gaulle, politik ve ekonomik alanda Anglo-Sakson hakimiyetini yıkmak maksadıyla, anahtar paraların rezerv olarak kullanılmasının mahzurlarından ötürü cari sisteme hücum etmiş ve altın sistemine dönülmesi zaruretini belirtmiştir. Bundan sonra Fransa süratle dolar mevcutlarını altına çevirmeye başlamıştır. Aynı tarihlerde Başkan Johnson Amerikanın ödeme açıklarına mani olmak için bazı tedbirler almıştır. Bunlardan biri 1963 de yabancı tahvil alışlarına konan verginin Amerikan bankalarının dış ülkelere yaptığı ikrazlara teşmil edilmesidir. Diğer ihtiyarî mahiyette olup bankaların dış kredilerinin süratli artışına mani olmayı istihdaf etmekte idi.

Alınan tedbirlerle 1960 da 3,1 milyar dolar olan açık (Over-all balance) 1965 de 1,6 milyara 1966 da 0,3 milyara düşmüştür. Ancak 1967 içinde Vietnam Harbi dolayısıyla açık tekrar büyümüştür. 1967 nin ilk altı aylık açığı 1,4 milyar dolardır. Bu hale göre çok kaba bir hesapla 1967 açığının 3 milyar dolar civarında olduğu kabul edilebilir.

Amerikanın ödemeler açığı ciddiyetini muhafaza ederken Kasım 1967 de İngiltere pound'u devalüe etti. Dolardan sonra en önemli anahtar para olan pound'un devalüasyonu, hemen kritik durumda olan do-

ların devalüasyonu ihtimalini akla getirmiştir. Basında çıkan haberlere göre doların devalüasyon ihtimali karşısında yabancı para otoriteleri dolar mevcutlarını altına çevirmeye başlamıştır. Bu durum karşısında yeni yılın ilk gününde Başkan Johnson Amerikanın ödemeler dengesi açıklarını kısmak ve doları kuvvetlendirmek amacı ile bir seri tedbir alınacağını ilân etmiştir. Bahis konusu tedbirlerin başlıcaları şunlardır.

- 1 — A.B.D. nin Avrupa savunması için yaptığı harcamalarda 500 milyon dolarlık kısıntı yapılacaktır.
- 2 — Amerikan bankalarının dışarı açtıkları kredilerde 500 milyon dolarlık azaltma yapılacaktır.
- 3 — Amerikan vatandaşlarının dışarı yaptıkları turistik gezilerin kısıtlanması suretiyle dış harcamalarda 500 milyon kadar bir azalma sağlanacaktır. Kısıntı iki yıl devam edecektir. Bu maksatla kongreye bir kanun teklifi yapılacaktır.
- 4 — Batı Avrupa ve Güney Afrikaya yapılacak özel yatırımlar durdurulacak; İngiltere, Kanada ve Avustralya'ya yapılacak yatırımlar % 35 kısılacak; buna karşılık az gelişmiş ülkelere yapılacak yatırımlar % 10 arttırılacaktır. Bu tedbirlerle dış ödemelerde 1 milyar dolarlık azalma sağlanacağı beklenmektedir.

Johnson, daha sonra emisyon karşılığında % 25 oranında altın tutma mükellefiyetinin kaldırılması için bir kanun teklifi yapılacağını beyan etmiştir. Böylece iç tedavül karşılığını meydana getiren 12-14 milyar dolarlık altın serbest kalmakta ve dış konvertibilite bakımından doları kuvvetlendirmektedir.

Yeni Tedbirlerin Değeri

Bu tedbirler gerçekleştirildiği takdirde dolara dayanan bu günkü para sistemi daha bir müddet ayakta kalacağı benzer. Ancak mesele şüphesiz ki son tedbirlerle halledilmekten çok uzaktır.

Evvelce işaret ettiğimiz gibi ana mesele milletlerarası likidite ve anahtar paralara itimat meselesidir. Amerikanın ödemeler dengesini denkleştirmesi ve doları kuvvetlendirmesi itimat meselesini halletse bile likidite problemi açıkta kalacaktır. İkisinin birlikte halli yine evvelce açıklandığı üzere sistemin bünyesi icabı mümkün değildir.

Bu paradoksu gören Fransa, daha çok politik nedenlerin de etkisiyle, milletlerarası plânda altın mikyasına dönülmesinde ısrar etmektedir. Buna karşılık milletlerarası bir kredi müessesesine dayanan daha rasyonel reform plânları (Triffin Plânı) öne sürülmektedir. Diğer bir grup teklif bu günkü sistemi islâh etmeye çalışmaktadır. Mesele aslında siyasî ve iktisadî yönleri olan milletlerarası para sistemi meselesidir. Johnson'un tedbirleri uzun bir zincir içinde bir halkadan ibarettir.

Doç. Dr. Kıvanç ERTOP

Doçent Dr. Kıvanç Ertop, 1937 yılında İstanbul'da doğmuştur.

1954 yılında Sultanahmet Ticaret Lisesini, 1957 yılında İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu'nu bitirmiş, sonra aynı okula Para - Kredi asistanı olarak girmiş, 1963 yılında İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisinde Doktorasını vermiştir. 1964 yılının Mart ayında Amerika'ya giderek Michigan Üniversitesinde İktisat Master'ını almış, 1965 yılının Eylül ayında Yurda dönmüştür. 1966 yılında İstanbul İktisadi ve Ticarî İlimler Akademisinde İktisat Doçenti olmuştur. Halen bu görevdedir.

Evli ve 2 çocuk sahibi olan Ertop İngilizce bilmektedir. «Para - Kredi» ve «Millî Gelir ve İstihdam Teorisi» Akademide okuttuğu dersler arasındadır.

Eserleri :

- 1 — Türkiye'nin Tediye Bilânçosu Problemleri (1946 - 1960) Doktora tezidir. Yayınlanmamıştır.
- 2 — Kıyasî Maliyetler Üzerine Bir İnceleme (1966) Doçentlik tezidir. Yayınlanmamıştır.
- 3 — Millî Gelir ve İstihdam Teorisi (1967 yılında yayınlanmıştır.)
- 4 — Yatırım Bankacılığı Yönünden İktisadi Araştırma Metodları. (1967 yılında yayınlanmıştır.)

TEKRAR DEVALÜASYONA DAİR

Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Kıymetli meslekdaşım Dr. Nezih H.Neyzi Banka Dergisinin Ocak/1968 sayısında yayınlanan «Devalüasyon Zaruridir» başlıklı yazıma bir sonraki sayıda cevap vererek devalüasyonun lüzumsuz olduğunu belirtmekte ve devalüasyon zarureti konusunda ileri sürdüğüm bazı delilleri cerhetmeğe çalışmaktadır.

Sayın Nezih Neyzi'nin bu konudaki delilleri Memleketimizde çok geniş bir kitle tarafından devalüasyon aleyhinde ileri sürülen delillerin aynıdır. Zaten bu deliller sebebi ile ki, devalüasyon yapılmaktan kaçınılmaktadır. Muhterem meslekdaşıma devalüasyon konusundaki bazı düşüncelerimin daha açıklıkla ifade edilmesine beni yeniden teşvik ettiği için teşekkür ederim. Bu yazımda Sayın Dr. Nezih Neyzi tarafından ileri sürülen delilleri eleştirmeğe gayret edeceğim. Şurasını peşinen ifade etmek isterim ki; devalüasyonun zaruri olduğu konusundaki düşüncelerimde hiç bir değişiklik olmuş değildir.

Dr. Neyzi'ye göre 10 yıl önce (1958 de) yapılan devalüasyondan Memleketimizin hiç bir istifadesi olmamıştır. O halde 1968 de yapılacak bir devalüasyondan da bir istifademiz olması bahis konusu olamaz. Sayın meslekdaşımın bu ifadesi kanaatimce iki bakımdan tenkit edilebilir. Bir kere mantıki bakımdan ifade doğru değildir. Zira 1958 şartları içinde faydalı olmayan bir devalüasyon değişik şartlarda (meselâ 1968 de) pek de faydalı ve zaruri olabilir. Kaldı ki 1958 devalüasyonu hem zaruri idi, hem de faydalı olmuştur. Bu hususu isbat etmek kolaydır. Aşağıdaki tabloda muhtelif yıllarda ihracatımız görülüyor:

Yıllar	İhracat (Milyon \$)
1952	362
1953	396
1954	334
1955	313
1956	305

1957	345
1958	347
1959	353
1960	320
1961	346
1962	381
1963	368
1964	410
1965	463
1966	490

İhracat rakamlarının tetkiki, 1958 devalüasyonunun ihracatımız üzerinde olumlu bir etki yaptığını telkin etmektedir. Nitekim 1952 - 1958 devresinde ihracatımızın devamlı bir azalma eğiliminde olduğu görülüyor. Bu devre içinde dünya dış ticaret hacmi sür'atle artarken Türkiye'de durum tamamen aksi yönde gelişmekteydi. 1958 den sonra ihracatımızda hissedilir bir artış vuku bulmuştur. Her ne kadar 1959 - 1961 devresinde ihracatta bir kıpırdama olmamış ise de, bu devrenin özellikleri ve ihracatı arttırmak için bir sürenin geçmesi zarureti düşünülür ise, ihracat artışının bir miktar gecikmesinin sebeplerini kolayca izah etmek mümkündür.

Türk parasının değeri 1958 den önce 1946 da devalüe edilmişti. 1946 dan sonra 4 - 6 yıl devam eden fiyat istikrarı daha sonra bozulmuş ve fiyatlar sür'atle artmağa başlamıştı. 1948 senesi fiyatlarına 100 itibar edilir ise 1958 fiyatları 200 olmuştu. Yani fiyatlarda % 100 bir artış mevcuttu. Rekâbetin son derecede şiddetli bulunduğu pazarlarda tradisyonel ihraç mallarımızı % 100 pahalı fiyatlarla satmamız bahis konusu olmadığına göre, sattıklarımızı aynı fiyatla satmak mecburiyetinde kalıyorduk ve bir kısım mallarımızı ise hiç satamıyorduk. İhraç ettiğimiz malların aynı fiyatta bulunması demek, dahilde en az % 100 artan fiyatlar yanında bu malların fiyatlarının eski seviyelerde kalması ve tütün, pamuk, fındık gibi ihraç malları müstahsillerinin büyük sıkıntı içinde bulunması demek idi. Müstahsillerin sıkıntısını bir miktar hafifletmek maksadile devletin bunlara nakdî yardımlar yapması bir zaruret oluyordu. Nakdî yardımlar ise, büyük ölçüde yeniden para basmak suretile mümkün olmaktaydı. Yeniden para basılması dahili malların fiyatını yeniden arttırmakta ve ihraç malları müstahsillerini daha sıkışık duruma getirmekteydi. Bu durumda devalüasyon yapmaktan başka çare ne olabilirdi?

Aynı manzara 1968 yılında da karşımızda... Her ne kadar fiyat artışları aynı seviyelerde değil ama, ekonomimizde vuku bulan bazı değişiklikler daha küçük fiyat artışlarının ihracat üzerinde büyük ölçüde etkili olmasını icab ettiriyor. Fiyatlar umumi seviyesi 1960 a göre

1967 sonu itibarile % 30 artmıştır. Bu % 30 fiyat artışı devalüasyonu teşvik etmek bakımından 1958 deki % 100 fiyat artışı kadar ehemmiyetlidir. Nitekim ihracatımız yalnız zirai mahsüllerden teşekkül eden bir devrede, bütün fiyatlar artarken, zirai ihracat mallarının fiyatının artmaması veya az artması mümkündür. Zira bu mallar müstahsillerinin başka mahsül istihsaline kaymaları çok zor bulunmaktaydı. Halbuki maden ve sınaî mamül ihracatı bahis konusu olunca bütün fiyatlar artarken bunların da fiyatı artmak zorundadır. Zira müstahsiller ya başka sahalara kayacaklar veya zarar edeceklerdir. İhracatımızı tradisyonel zirai mahsullerden başka mallara kaydırmak icab ettiğine göre paramızın dış değerini ayarlamak bir zaruret olacaktır.

Şimdi Sayın Neyzi'nin diğer iddialarına gelemim: Yazar diyor ki, devalüasyon yaptık, borca girdik, konsorsiyum kuruldu ve kreditör devletlerin mali vesâyeti altına girdik. Kıymetli meslekdaşımın söyledikleri doğrudur, ama borca ve mali vesâyet altına girmemiz 1958 de devalüasyon yapmamız ile ilgili değildir. Aksine, 1952 - 53 de devalüasyon yapmamız lâzımken bunu 5 - 6 yıl uzatmamız ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, bu sıkıntılı durumların sebebi paramızın değerini 1958 e kadar hakiki değerinden çok yükseklerde tutmamız ve netice itibarile ihracat yapamayıp fazla ithalât yapmak isteğimizle ilgilidir.

Sayın Neyzi'nin zirai istihsalini arttırmak ve pazarlama usullerini islâh için alınmasını tavsiye ettiği tedbirler hususundaki fikirlerine kim katılmaz! Yalnız şurası var ki, bu tedbirler ne sanıldığı kadar kolaydır, ne de bugünden yarına istenen neticeleri verir.

Muhterem meslekdaşımın devalüasyon aleyhinde sürdüğü bazı deliller ise, aksine devalüasyon lehinde delillerdir. Nitekim elimizde bazı ihraç malları stoklarının bulunduğunu ve bazı malların ise muhtelif kombinezonlar ile demirperde gerisine satıldığını yazıyor. Durum tabii böyledir. Zira bu malların fiyatı yüksektir ve fiyatlarını düşürmenin tek yolu da devalüasyon yapmaktır.

GİDER VERGİSİ YÖNÜNDEN BANKA MUAMELELERİ

İlhan UÇKUN

(Müşavir - İstanbul Ticaret Odası)

Bilindiği gibi 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun ikinci kısmı Hizmet Vergilerine, bu kısmın Birinci Bölümü de «Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi» ne tahsis edilmiştir.

Birinci Bölümün matlabı «Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi» olduğu halde, 28. maddenin: «Banka ve Sigorta şirketlerinin her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir», tarzındaki tedvin şekli, bu şirketlerin yalnız banka ve sigorta muameleleri değil, bütün faaliyetleri dolayısıyla aldıkları paraların vergiye tâbi tutulması yolunda bir tatbikata yol açmıştır.

Halbuki bu ikinci nev'i muameleler yalnız banka ve sigorta şirketlerinin değil, her ferdin ve her ticarî teşekkülün ifa edebileceği işlerdir. Nitekim kanunun aynı maddesi bankerlerin yapmış oldukları muamelelerden yalnız banka muameleleri mahiyetinde olanları verginin şumûlüne almakta, diğerlerini hariç bırakmaktadır. Şu halde denebilir ki, kanun banka ve sigorta muameleleri vasfını taşımayan muamelelerden doğan gelirlerin gider vergisi haricinde kalmasını prensip olarak kabul etmiş, yalnız bu muameleleri ifa eden müesseselerin vasfı yönünden munzam bir mükellefiyet ihdas etmiştir.

Meselenin yabancı memleketlerdeki tatbikatına bu vesile ile bir göz atmakta fayda vardır.

Batıda yayılı muamele vergisi tatbikatı Alman Umsatzsteuer'i ile başlamış ve diğer kıt'a Avrupa'sı memleketlerine de yayılmıştır. Yayılı muamele vergisi, iktisadî faaliyetler arasında bütün muameleleri içine alan bir mükellefiyet şeklidir. Bu arada «hizmetler» de muamele vergisine tâbi bulunurlar. Fakat hemen ilâve etmek gerekir ki, muamele vergisinin konusuna, hizmetler kategorisi içinde, hiç bir zaman gayrı menkûl satışları ve kiralaları, teşebbüslerin partisipasyon kazanç-

ları gibi hizmet kavramı ile izah edilemeyecek faaliyetler ithâl olunmuştur.

Hattâ batı memleketlerinde banka ve sigorta muameleleri için muamele vergisi yönünden özel rejimler uygulanmaktadır. Nitekim Alman Umsatzsteuer'ine göre kredi muameleleri karşılığında sağlanan faizler ekonomik mülâhazalarla vergiden istisna edilmiş, banka muameleleri içinde çelik kasa kiralınması ve para havalesi gibi tipik banka hizmetleri vergi mevzuunda bırakılmıştır.

İngiltere, A.B.D. ve muamele vergisinin toplu sistemde, yani tek safhalı olarak uygulandığı bazı memleketlerde ise, banka ve sigorta muameleleri bu verginin tamamen dışında tutulmuştur.

Türkiye'de banka ve sigorta muameleleri eski Muamele Vergisi Kanununda da vergiye tabi bulunmakla beraber, bir «Hizmetler Vergisi» disiplini içine alınmaları Gider Vergileri reformu ile olmuştur. Bu mükellefiyetin istinat ettiği kanun hükmü ise yukarıda açıklanmış bulunmaktadır.

Kanunun bu hükmü çeşitli bakımlardan tahlile tabi tutulduğu zaman aşağıdaki hususları tespit etmek mümkündür:

a) Kanun, isminin de belirttiği veçhile bir gider, daha başka bir ifade ile intikâli mahiyette bir muamele ve istihlâk vergisi kanunudur. Bir banka ve sigorta şirketinin herhangi bir müşteri ile ilgisi olmayan, meselâ bir iştirâk gelirini böyle bir mükellefiyete tâbi tutmak, verginin doğrudan doğruya banka veya sigorta şirketi üzerinde kalmasını mücip olur ki bu çeşit bir mükellefiyet vergisinin bünyesine ve espirisine uygun mütalâa edilemez.

b) Gider vergileri kadrosu içinde bir muamele, vergiye ya tâbi olur ya olmaz ve makûl gerekçelere dayanan istisnalar dışında muameleyi yapanlar yönünden bir tefrik gözetilmez.

c) Verginin bu şekilde banka ve sigorta şirketlerinin o geliri istihsal için yaptıkları masrafları dikkate almaksızın brüt gelir üzerinden alınması, bilhassa iştirâkler yönünden, ekonomik bir takım mahzurlar tevhit etmektedir.

Bugün içinde bulunduğumuz ekonomik şartlar, memleketimizde sermaye piyasasının bir an önce teessüs ve taazzuvunu zorunlu kılmaktadır.

Sermaye piyasasının teessüsünde, bu arada küçük sermayelerin büyük teşebbüslere kanalize edilmesinde, özellikle bankaların önemli rolü ise izahtan varestedir. Bir banka veya sigorta şirketlerinin bir teşebbüse iştirâki, sermaye piyasasına başlıbaşına güven verdikten başka, kendi aktiflerinin değer istikrarını sağlama bakımından da ayrı bir güven unsurudur,

d) Diğer taraftan bugünkü durumda bütün bankaların iřtirák gelirleri yekûnu, son yılların bilânçolarına göre 50 milyon liranın üstünde değildir. Bundan %20 nisbeti üzerinden alınacak bir vergi, vergileme prensiplerini ihlâle değer bir gelir değildir, denebilir. Fakat bu vergi tek tek bankaların rantabilitesi yönünden önemli olup bu müesseseleri milli teşebbüslere iştirâkten alıkoyarak ekonomik gelişmemizi menfi yönden etkileyebilir. Bu vergiden sarfı nazar edildiği takdirde masraf yazılan gider vergisinin ortadan kalkması yüzünden kurumlar vergisi matrahının yükseleceğini de gözden uzak bulundurmamak gerekir.

Bu itibarla Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin, bankalarda sadece banka muameleleri üzerinden alınmasını temin etmek üzere gerekli kanun değişikliğinin bir an önce sağlanması şayanı temennidir.

(Basın : 11244)

İktisadî Araştırmalar Tesisinin 20-27 Ekim 1967 tarihleri arasında tertiplelediği, Sermaye - Emek Münasebetleri konulu ve bir hafta süren seminer, problemin nazariyatçılar ve tatbikatçılar tarafından, iktisadî, içtimaî, hukukî ve işletmecilik yönleriyle derinleştirilmesine, fikir alış-ve-rişine ve yeni fikirlerin doğmasına imkân vermesi bakımından çok faydalı bir toplantı olmuştur.

Kâr azamileştirme gayesinde ifrat

Sermaye sahipleri ile emek erbabı arasındaki ilişkilerin kabil olduğu kadar fazla kâr sağlama gibi 19 ncu Yüzyıl ile 20 nci Yüzyılın ilk çeyreğinde hâkim bulunan bir işletmecilik politikasının artık çok darlaşmış görüş açısından ele alınmasının yanlışlığı kavranmıştır. Bununla beraber; bilgi, tecrübe ve mîzaçları bu hakikatı anlamaya müsait olmayan bir kısım işadamı ile işidarecisi, piyasa şartlarının kendilerine bahşettiği rehavetten de faydalanmak suretile, yalnız millî ekonomi bakımından değil, fakat müesseselerinin uzun vâdeli menfaatleri yönünden de zararlı olan bu yanlış yol üzerinde yürümeğe devam etmektedirler.

Ücret azamileştirme gayesinde ifrat

Diğer taraftan, sermaye-emek münasebetlerine, **ücret azamileştirme** diye tavsif edeceğimiz ve bu defa sırf diğer tarafın yani emek sahiplerinin görüş açısından bakmaktan doğacak mahzur ve tehlikelere de işaret etmek lâzımdır. Gerçekten, insanların, eski tâbirle ifrattan tefride, yeni deyimle, bir uçtan diğer uca kayma temayülleri hatırlanırsa, bahis konusu sakınca ve riskle başbaşa gelmeden çok dikkatli olma zorunlu olduğu mevcuttur.

Modern işletmede menfaatler dengesi

Bu açıklamadan, işletmenin, **sırf sermaye sahibinin** ya da **sırf emek sahibinin** arzu ve menfaatlerine hizmet eden bir müessese veya vasıta olmadığını ifade etmek istiyoruz. Şu halde, yapısı **sermaye ile emek** (insangücü) ten ibaret sosyal bir organizma (içtimaî bir varlık) olan **işletme** nedir ve kimlerin gaye ve menfaatlerine hizmet eder?

Sevk-ve-idare bilimindeki gelişmeler ve iktisat, siyaset ve sosyoloji ilimlerindeki değişmeler ile demokratik temayüllerin kuvvetlenmesi; haberleşme vasıta ve imkânlarının çoğalması; eğitim ve kültür seviyelerinin yükselmesi; büyük işletme ve müesseselerin kurulmasını mümkün kılan teknik ve idarî gelişmeler; millî ve milletlerarası iktisadî ve

siyasî rekâbetlerin şiddetlenmesi gibi âmiller insanların ve müesseselerin sevk-ve-idaresinde yeni ufuklar açmıştır.

Sosyal ve politik bir müessese olarak işletme

Bu gelişmelerin sonuçlarından biri olarak mülkiyet mefhumu bazı değişme ve kısıntılara uğramış, işletmeyi sahip-müteşebbisten ibaret sayan klâsik iktisat görüşünün yerini, çeşitli zümre ve menfaatlerin temsil edildiği bir sosyal ve politik müessese görüşü almağa başlamıştır. Bu teoriye göre, sayıları gittikçe artan ve cesametleri büyüyüp idaresi çapraşıklaşan işletmeler, modern toplumun hâkim müesseseleri hâline gelmektedirler. Bu hâkimiyetin anlamı, toplumun ve toplumu teşkil eden fertlerin yaşama ve gelişmesinde, refah ve mutluluğunda işletmelerin gittikçe artan önemde bir rol oynadıklarıdır.

Gerçekten, modern işletmede çıkarları olan grup ve zümreler hem çoğalmakta hem güçlenmektedirler. Gittikçe artan müdahaleleriyle devleti ve diğer kamu müesseselerini başta saymak lâzımdır. Devlet, belediye gibi kamu kuruluşları, işletmeden iyi bir vergi ödeyicisi olması yanı sıra, korumakla görevli oldukları diğer menfaat zümrelerine de zarar vermemesini isterler. Henüz teşkilatlanmamış ve aydınlanmamış olması dolayısıyla müstehlik kütlesi zayıf kalmış olmakla beraber, zamanla kuvvetlenecek ve bol, ucuz, kaliteli ve çeşitli mal ve hizmet ile tediyede kolaylık konularındaki isteklerini şiddetlendirecektir. İktisadî hayatın hakiki efendisi müstehlik olmakla beraber, işletme sevk-ve-idaresi ile politikasındaki ağırlığını hissettirme imkânlarına, bilhassa az gelişmiş ülkelerde, kavuşmamıştır. Bu sebepledir ki, işletmeler nezdindeki çıkar mücadelesinde bugün pazarlık güçleri fazla olan devlet, sermayeci, idareci ve işgücü gibi taraflar arasında yerini alamamıştır. Hemen ilâve edelim ki, müstehlik kütlesinin pazarlık gücü lâıyk olduğu seviyeye ulaştığı zaman, kollektif (toplu) pazarlık ve sözleşme rejimi ile tatbikatı önemli değişmelere marûz kalacaktır.

Modern işletmede çıkarları olan diğer zümreler arasında krediciler, ilim müesseseleri, sosyal yardım müessese ve dernekleri, siyasî partiler, spor klüpleri, rakip müesseseler ve genel olarak halk da vardır. Bütün bu grupların işletmeden ne beklediklerini ve zaman zaman artan pazarlık güçleri sayesinde işletmeyi nasıl bir baskı altında tutabileceklerini açıklamaya lüzum görmüyoruz. Yalnız, modern hayatta, halkın, işletmeden, sağlık ve huzurunu bozmaması yanında, iyi bir çalıştırma (istihdam) yeri olması, ve bilhassa işsizliğin arttığı hâllerde, bunu hafifletme hususundaki sosyal görevi üzerinde hassasiyetle durması inancında olduğunu belirtmek icap eder.

Anlaşıyor ki, modern işletme, çok çeşitli menfaatlerin çarpıştığı bir alandır, ve modern işveren ve onun temsilcisi sıfatile sevk-ve-idareci, bir taraftan işletmenin yaşama ve gelişme güçlerini zayıflatmadan bütün bu menfaatler için en uygun (=optimal) bir denge sağlamak, diğer

taraftan millî ekonomi hedeflerine hizmet etmeğe dikkat etmek duru - mundadır.

İşte, sermaye-emek ilişkilerini bu geniş, modern işletme sevk-ve-idaresi ile politikası açısından ele almak lâzımdır. Böyle bir görüş, sendika idarecileri, işverenler, kanun koyucu, uzlaştırma ve kaza organları tarafından benimsendiği takdirde, anlaşmazlıkların meydana gelmesi zorlaşabilir, çözümlenmesi ise kolaylaşabilir, fikrindeyiz.

Sermaye - emek ilişkilerinde beşerî münasebetler telâkkisi

Sermaye-emek ilişkilerinde hâkim olması gereken ikinci bir düşünce tarzı da, modern sevk-ve-idarede, **beşerî münasebetler** adı ile anılan insan idaresi usulüdür. Bu görüş ve metoda göre, işletme, çeşitli fertler ve bunların teşkil ettikleri gruplar arasındaki resmî ve gayri resmî ilişkilerden müteşekkil sosyal bir varlıktır. Fertlerin davranışlarını ve bu meyanda prodüktiviteyi, devamsızlığı, işçi devrini, moral ve geçinme durumunu etkileyen tavırlarını, bahsi geçen ilişkiler açısından mütalea etmek lâzımdır. Fertlerden belli bir davranış beklediğimiz takdirde, onu doğuracak teşvik vasıtalarını bulmamız ve bunun için de, ferdi hem tek olarak hem çeşitli grupların üyesi olarak tanımamız, davranışlarını etkileyen çapraşık ve değişik faktörleri keşfetmeğe çalışmamız lâzımdır.

Modern personelin başlıca arzuları

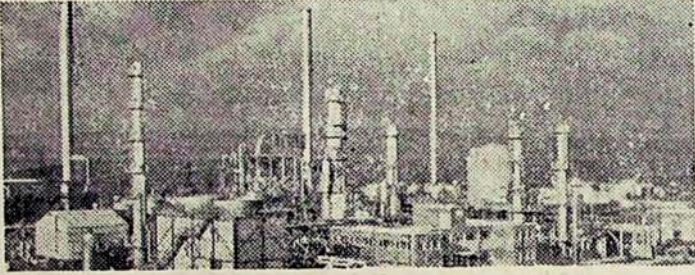
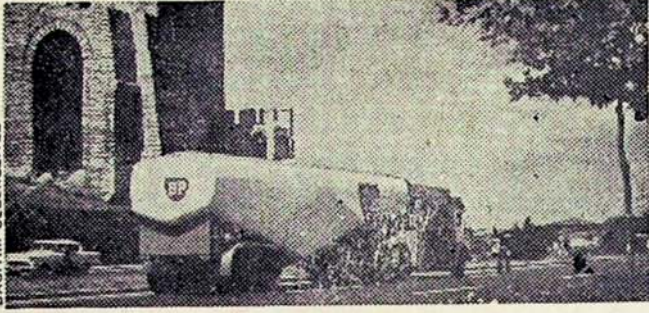
Örnek olmak üzere, 500 işçi nezdinde yapılan bir anket, işyerinden sırasile şu on istekte bulduklarını ortaya koymuştur: İyi önderler ve idareciler; olup bitenlerden haberdar olmak; insana yakışan şekilde muamele; yükselme fırsatı; işlerimizde nisbî bir serbesti ve hürriyet; başkalarından ilgi ve saygı; nisbî bir istikrar ve emniyet; başkalarınınkilere eşit ücret ve iş şartları; bir eser vücade getirdiğimizi gösteren faydalı bir iş; âdil bir muamele...

Buna benzer birçok araştırmaların ortaya koyduğu hakikatlerden biri de, ücretin ve buna benzer maddî şartların, insanların davranışlarında, zannedildiği kadar önemli bir rol oynamadığıdır. Bu buluşun, bizdeki işveren-işçi anlaşmazlıklarında ve hatta greve kadar giden hallerde, ücretin başrolü oynamadığını gösteren birçok delillerle teyit edildiği müşahade olunmaktadır.

Sonuç ve iki tavsiye

Beşerî münasebetler metodu ile düşünce tarzından, biri kısa diğeri uzun süreli olmak üzere iki türlü faydalanabiliriz. Birincisi, daha fazla zaman kaydetmeden, işletme ve müesseselerimizin **personel ve işgücü ilişkileri departmanlarını kurmak veya takviye etmek**; ikincisi ise, bu iki alanda **uzman personel yetiştirmek**... Bu iki tedbir alınmadan, ve yazımıza konu teşkil eden, **iki modern anlayış ve zihniyet benimsenmeden yalnız verimli işletmeciliğe değil, sosyal huzura da kavuşmamız zor olacaktır.**

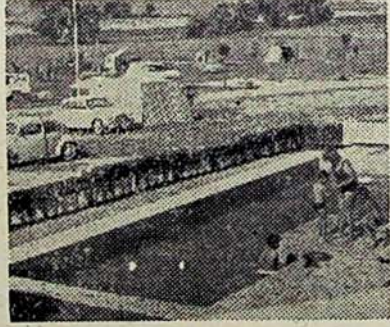
DAĞITIM SEBEKESİYLE

TASFİYEHANELERİYLE

MODERN SATIŞ SERVİSLERİYLE

TURİZM ENDÜSTRİSİ HİZMETLERİYLE

Çeşitli çalışmalarıyla
DAİMA HİZMETİNİZDEDİR

AVRUPA YATIRIM BANKASI

Oktay GÜVEMLİ (*)
(T. Sinaî Yatırım ve Kredi Bankası
Mali Analisti)

I — Genel Bilgi :

Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) kuruluşunda imzalanan 25.3.1957 tarihli Roma Anlaşmasının 129 ve 130 ncu maddeleriyle, bu topluluğa üye ülkeler tarafından hükmi şahsiyete sahip bir Avrupa Yatırım Bankası (Banque Européenne d'Investissement) kurulması öngörülmüştür.

Bu anlaşma ile Bankaya, öz kaynaklarını kullanmak ve sermaye piyasasına müracaat etmek suretiyle Müşterek Pazarın sarsıntısız ve dengeli bir şekilde gelişmesine yardım etmek görevi verilmiştir. Banka bu görevini bütün ekonomi kollarına ait aşağıda yazılı projelerin finansmanını kâr amacı gütmeksizin kolaylaştırmak suretiyle yerine getirir:

— Az gelişmiş bölgelerin gelişmesine yardımcı olacak projeler.

— Müşterek Pazarın kurulmasının gerektirdiği ve teşebbüslerin modernleştirilmesi, faaliyet konularının değiştirilmesi veya yeni faaliyet sahalarının teessüsünü hedef tutan projelerle birkaç üye devletin ortaklaşa menfaatini ilgilendiren projeler. Ancak bu projelerin genişlik ve mahiyetleri itibariyle üye devletlerin her birinde mevcut çeşitli finansman kaynakları ile karşılanmalarının mümkün olmamaları gerekmektedir.

Bankanın sermayesi 1.000 milyon hesap birimidir. Bir hesap birimi fiilen bir dolara eşittir. Sermayenin % 25'i ödenmiştir. Banka ana sözleşmesine göre Yönetim Kurulu, sermayenin ödenmemiş kısmının, Banka taahhütlerinin yerine getirilmesi için, tediyesini isteyebilir. Bankanın organları, üye ülkelerin Bakanlarından (6 üye) meydana gelen ve görevi Bankanın genel kredi politikasını tayin etmek olan Hükümet Temsilcileri Meclisi, 12 üyeli Yönetim Kurulu, bir başkan ve iki başkan yar-

(*) Yazar, 1967/Ağustosunda Avrupa Yatırım Bankasında tetkikte bulunmuş ve makalesinde bu çalışmalarından da yararlanmıştı. BANKA.

dımcısından kurulu Yönetim Komitesi ve Denetleme Komitesinden meydana gelmektedir.

II — Bankaya Müracaat Şekli :

Bankadan çeşitli yollardan borç talep edilebilmektedir :

- Doğrudan doğruya,
- İlgili Devletin aracılığı ile,
- Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu aracılığı ile.

Bankanın ilişkilerini özel anlaşmalarla yürüttüğü ülkelerden gelen kredi talepleriyle ilgili müracaat şekilleri çoğu zaman ayrı düzenlenmektedir.

Genellikle Bankadan kredi isteyenler, yatırım projesinin değeri, süresi, finansman plânı, sunulacak karşılıkları hakkında bilgi verirler. Ayrıca son faaliyet raporları, bilânçolar ve kâr - zarar hesaplarının açıklamalarıyla birlikte gönderilmesi ve nihayet projenin mahiyeti itibariyle, Bankanın finansman hedeflerine uygunluğunun belirtilmesi istenmektedir.

III — Bankanın Takip Ettiği Genel Politika :

1. Bankanın Kreçi Verdiği Ülkeler :

Bankanın faaliyet sahası esas itibariyle sadece üye ülkelerdir. Halen Hükümet Temsilcileri Meclisi, ortaklık sözleşmesindeki finansman protokolüne uygun olarak, Bankaya ortak ülkelerde devlet veya özel kesime ait projelerin finansmanına müsaade etmektedir. Ancak, müşterek pazara üye öteki ülkelerle Banka ortağı devletlerin ilişkisi bulunan Afrika ülkelerinde öteki memleketler tarafından hazırlanmış projelerin finansmanı da mümkün olabilmektedir. Bu ülkelerde kurulmuş yabancı firmaların hazırladığı projeler de finanse edilebilmektedir.

Bankanın Türkiye, Yunanistan ve bazı Afrika ülkeleriyle olan ilişkileri ayrı anlaşmalarla yürütülmektedir.

2. Bankanın Finanse Ettiği Sektörler :

Banka genellikle çeşitli iktisat kollarına ait, ham madde sanayii, nakliyecilik, enerji, ziraat gibi sahalardan gelecek projeleri finanse etmektedir. Prensip olarak, büyük çapta şahsî projelerin karşılanması esas alınmışsa da orta ve küçük boydaki projelerin finansmanına da gidilmektedir; bu projelerin bilhassa az gelişmiş bölgelerden gelmesi ve küçük sermaye gruplarınca teklif edilmesi üzerinde durulmaktadır.

Banka hazırlanan projelerin tamamını değil, ancak bir kısmını karşılamaktadır. Fakat açılacak kredinin tutarı sınırlanmamıştır.

Uluslararası rekâbete imkân nispetinde zemin hazırlamayı göz ö-

nünde tutan banka, işletmelerin sermayelerine iştirâk etmemekte ve yönetimlerinde sorumluluk almamaktadır. Banka genel olarak özel anlaşmalarla faaliyet gösterdiği memleketlerde, benzer sahada çalışan finansman kurumlarıyla işbirliği yapmaktadır.

3. Kredilerin Ödenmesi ve Karşılık :

Banka ana sözleşmesine göre, ödemelerin bir üçüncü memleketin konvertibl parası veya Bankaya ortak ülkelerden bir veya daha fazlasına ait para ile yapılması gerekmektedir.

Kredi tutarının tamamı, defaten ödendiği gibi, açılan hesaptan kısım kısım da verilebilmektedir. Sonuncu şekilde henüz kullanılmamış kısım için, kaynakların hazır bulundurulma zorunluğu karşılığında bir komisyon talep edilmektedir.

Banka genellikle, bu sahada alışlagelmiş banka garantilerinin yanında devlet teminatı da istemektedir.

4. Faiz ve Taksitler :

Faiz hadleri, Bankanın ve alınan borçların masraflarının karşılmasıyla lüzumlu yedek akçelerin teşkiline imkân verecek şekilde tespit olunmuştur. Kaynakların tedarik şartlarına göre bu haddin değişmesi ilkesi kabul edilmişse de, bu nispet halen % 7'dir.

Faizler genellikle ana paranın geri ödenmesinde kullanılan para ile tahsil olunur. Taksitlerin gecikmesinde tahakkuk ettirilecek faiz haddi de sözleşme ile tespit edilmektedir.

Geri ödeme süresi, projenin özelliklerine göre tespit edilmekte ve genellikle 7 ilâ 20 yıl arasında değişmektedir. Ayrıca uygun bir ödemesiz süre de buna eklenebilir. Geri ödeme çoğu zaman yılda iki taksit halinde yapılmaktadır .

5. Kredi Sözleşmesi Süresince Borçlu - Banka İlişkileri :

Borçlu, Bankaya her yıl, bilânçosunu, kâr - zarar hesabını ve finansman durumunu açıklayan bütün diğer bilgileri verir. Ayrıca borçlu, ana sözleşmesinde yapılan değişiklikler, faaliyetindeki önemli değişmelerle genel olarak, Bankaya karşı yükümlülükleriyle ilgili olayları zamanında bildirmek zorundadır.

Aynı zamanda, Banka tarafından görevlendirilecek şahısların proje ile ilgili çalışmalarına yardımcı olmak da talep sahibinin görevleri arasındadır.

Borçlu kredi ile ilgili vergi, pul, v.b. masraflarla akit giderlerini üzerine almak ve ipotek, teknik ekspertiz (kontratın devamı süresince) masraflarını karşılamak zorundadır.

6. Borcun Vadesinden Önce Tahsili :

Genellikle kontratta mevcut yükümlülüklerden birinin yerine getirilmemesi halinde borcun tamamı vadesinden önce tahsil edilebilir. Ancak, projenin gerçekleştirilmesinde uyulması zorunlu bulunan hal-ler dolayısıyla akit hükümlerinin yerine getirilmemiş olması, ayrıca göz önünde tutulmaktadır.

Borcun vadesinden önce tahsilini gerektiren önemli sebepler şu şekilde sıralanabilir:

- Ana para, faiz veya diğer ödemelerde önemli aksaklıkların meydana gelmesi,
- İflâs ve diğer hukukî durumların bunu zorunlu kılması,
- Faaliyetin kısmen veya tamamen terkedilmesi, kredinin karşılığının veya borçlunun varlığının paraya çevrilme kabiliyetini kaybetmesi,
- Karşılık olarak alınan aktif kıymetin veya borçlu şirketin varlığının azalması.

IV — Bankanın Faaliyetleri :

Banka faaliyete 1959 yılında geçmiştir. 1959 yılından 31.7.1967 tarihine kadar, Bankanın açtığı kredilerin yıllar itibariyle tutarı, bu kredilerin memleketler ve sektörler itibariyle dağılışı aşağıda gösterilmiştir:

Yıllar	Kredi Tutarı		Memleketler İtibariyle Dağılışı		Sektörler İtibariyle Dağılışı	
	Proje Sayısı	Tutar (Milyon H.B.)	Memleketler	Tutar (Milyon H.B.)	Sektörler	Tutar (Milyon H.B.)
1959	5	34,5	İtalya	435,7	Sanayi	310,6
1960	4	25,5	Fransa	111,0	Nakliye	198,3
1961	7	86,6	Türkiye	92,0	Enerji	159,6
1962	10	66,3	Yunanistan	69,2	Ziraat	128,1
1963	22	71,2	Almanya	51,1	Telekomi-	
1964	27	118,3	Afrika Devletleri	28,6	nikasyon	16,0
1965	21	109,1	Belçika	21,0		
1966	39	197,0	Lüksemburg	4,0		
1967/7	19	104,1				
	151	812,6		812,6		812,6

Bu tablodan Banka yatırımlarının % 50'den fazlasının İtalya'ya yapıldığı görülmektedir. İtalya'ya yapılan yatırımların hemen tamamı Güney İtalya, Sicilya ve Sardunya'ya yapılmıştır. Bunun sebebi, İtalya'nın Avrupa Ekonomik Topluluğuna tam üye ülkelerin - Altılar - en az gelişmiş olmasıdır.

Banka bu yatırımlarını, öz kaynaklarından ve Uluslararası sermaye piyasasından temin ettiği uzun vadeli borçlarla karşılamaktadır.

31.12.1966 tarihi itibariyle, ödenmiş sermaye ile karşılık ve yedek akçelerin tutarı 325 milyon H.B. dir. Bakiye 487,6 milyon H.B. nin de A.E.T. ülkeleri sermaye piyasalarından temin edilen orta ve uzun vadeli borçlarla karşılandığı anlaşılmaktadır. Ancak burada, Türkiye'ye açılan kredilerin, Banka ortağı ülkeler tarafından özel surette Banka emrine verilen kaynaklardan (Section Spéciale) verildiğine işaret etmek lâzımdır.

Aşağıda Bankanın Türkiye ile olan ilişkileri üzerinde kısaca durulmuştur.

V — Bankanın Türkiye İle İlişkisi :

1.12.1964 tarihinde A.E.T. ve Türkiye arasında imzalanmış olan ortaklık anlaşması ile Banka, Türkiye'de yatırım projelerinin finansmanı için 5 yıl içinde 175 milyon hesap birimlik (dolar) borç vermeyi kabul etmiştir. Banka, A.E.T. üyesi devletlerin verdiği yetki gereğince, bu fonların toplandığı özel seksiyon (Section Spéciale) çerçevesi dahilinde görevlendirilmiştir.

Alt yapı (Enfrastrüktür) yatırımları finanse edilebileceği gibi, normal kârlılığa sahip çeşitli sanayi kollarına da kredi verilebilmektedir. Bu son sahaya yapılacak yatırımlar tutarı, kredi toplamının % 30'u civarında olacaktır.

Finansman anlaşmaları Türk Devleti ile Banka arasında, azamî 30 yıl - azamî 7 yıl ödemesiz devre - için ve alt yapı yatırımlarında % 3, sanayi kollarında da % 4,5 faiz karşılığında yapılmaktadır. Türk Devleti, ödünç verilen fonları ya doğrudan doğruya veya bir yatırım müessesesi aracılığı ile kredinin açıldığı yere vermektedir. Sanayi sahasına yapılacak yatırımlarda, bu sahada çalışan özel finansman müesseseleri (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası) aracılık yapmakta ve kredi Devlelele aracı müessese arasında ayrı anlaşmayı gerektirmektedir. Bu durumda talep aracı müessese tarafından da tetkik edilmekte ve borcun teminatı bu müessese tarafından alınmaktadır. Ancak borcun verilmesi her halde Türk Devletinin garanti vermesine bağlanmıştır.

Talepler Bankaya Türk Devleti, aracı müessese ve talep sahibi tarafından bildirilebilmekte ise de, her halde kredi talebi için Hükümetin mutabakatının alınması gerekmektedir.

Bankanın özel anlaşmalarla ilişkisini devam ettirdiği ülkeler arasında Yunanistan ve bazı Afrika ülkeleri ile Madagaskarda vardır.

A.E.T. ve Yunanistan arasındaki anlaşma 1.11.1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Buna göre Banka 5 yıl içinde adı geçen ülkeye 125 milyon dolarlık finansman yardımı yapmayı kabul etmiştir. Yardım, Bankanın

kredi kaynaklarından yapılmaktadır. Faiz haddi % 3'dür. Borcun karşılığı, öteki üye ülkelerdeki gibi normal Banka garantilerinden meydana gelmekte ve Banka yerine göre Devlet garantisi de aramaktadır

A.E.T. ile onsekiz Afrika ülkesi ve Madagaskar arasındaki anlaşma 1.6.1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu ülkelerle ve deniz aşırı bazı memleketlere (özellikle deniz aşırı Fransız Ülkeleri) A.E.T. Konseyinin kararı gereğince 5 yıl içinde çeşitli kaynaklardan (Avrupa Kalkınma Fonu, Avrupa Yatırım Bankası kaynakları gibi) 800 milyon H.B. lik yardım yapılması plânlanmış bulunmaktadır.

VI — Kredi Talebinin İncelenmesi :

Tetkike alınan dosyayı yerinde inceleyen Bankanın Uzmanı (Conseillers Technique) hazırladığı raporunda, işletmenin ve projenin tanıtılması ile projenin finansmanı ve geri ödenme imkânı üstünde durmaktadır. Bu inceleme Yönetim Komitesinde görüşüldükten sonra ayrı bir raporla Yönetim Kuruluna sunulur. Yönetim Komitesi adına hazırlanan bu rapor projenin özetini, ekonomik menfaat ve kârlılık açısından Banka ikraz kıstaslarına uygunluğunu, Roma Anlaşmasının ilgili maddelerine göre durumunu ve Yönetim Komitesinin kararını kapsamaktadır. Bu arada, eğer varsa ilgili memleketteki aracı finansman müessesesinin şartları, daha önce hazırlanmış rapora göre özetlenmektedir.

Yönetim Kurulunun kararı Yönetim Komitesi raporu ile beraber Uzman tarafından yapılan inceleme gözden geçirilerek verilmektedir.

Aşağıda Bankanın Uzmanı tarafından incelenen imalât sanayiine ait bir kredi talebinde üzerinde durulan hususlar kısaca gözden geçirilmiştir.

1. İşletmenin Tanıtılması :

Bu kısımda işletme ile beraber yöneticileri de tanıtılmaktadır. Eğer şirket faaliyette bulunmakta ise, kuruluş tarihi, kurucuları, şirket sermayesinin son durumu ve şirket sermayesinin çoğunluğuna sahip kimselerin kimlikleri belirtilmektedir. (İstihbarat mahiyetinde).

Şirketin istihsal faaliyetinin yıllar itibariyle takip ettiği seyir ve memlekette bu sanayi kolunda işletmenin işgal ettiği yer belirtilmektedir.

Müessesenin son üç yıla ait bilânçosunun dökümlü tablosu ile mali bünyenin eleştirisi de bu kısımda yapılmaktadır. Mali bünye tahlili, devamlı kaynakların sabit varlıkları karşılama durumu ve cari aktif - cari borç münasebetlerinin kısa bir analizi ile tamamlanmaktadır.

2. Projenin Tanıtılması :

Önce işletmenin yıllar itibariyle gösterdiği gelişme seyri açısından projenin önemi üzerinde durulmakta ve yatırım bölgesinin, memleket ekonomisi açısından, sağladığı faydalar belirtilmektedir.

Daha sonra, kuruluş mahalli (arsa), inşa edilecek fabrika bina, depo ve sosyal tesisleriyle üretim araçları - makine ve tesis hakkında etraflı bilgi verilmekte ve ham maddenin mamül hale gelene kadar geçirdiği imalât safhası üzerinde durulmaktadır. Yatırımın hangi teknik organizasyon tarafından, ne kadar süre içinde ve hangi sıra ile tamamlanacağı da belirtilmektedir.

Ayrıca, tahmini üretim miktarları ile ham ve yardımcı madde ve el emeğinin tedarik imkânları araştırılmakta ve bu arada mamüllerin memleket ve Uluslararası piyasadaki genel durumu ile muhtemel talep artışları tetkik edilmektedir.

3. Projenin Finansman ve Kârlılığı :

Projenin sabit varlık ve işletme sermayesi olarak toplam tutarı ile bu tutarın hangi kaynaklardan, ne şekilde karşılanacağı incelenmekte ve finansman şeklinin uygunluğu belirtilmektedir.

Projenin finansmanına iştirâk eden mahalli finansman müesseselerinin kendi borçlarına veya Bankanın fonlarına karşılık alacakları teminatlar da bu arada zikredilmektedir.

Yatırımın kârlılığı ise, yapılan satış tahminlerinden, tahmini imalât masrafları, genel giderler, amortismanlar, finansman masrafları, ticarî giderler, vergiler ve öz sermayeye ayrılacak pay düşülerek bulunan faaliyet kârının satış hacmine ve yapılacak yatırım tutarına oranı suretiyle bulunmaktadır.

Ayrıca, işletmenin kâra geçiş noktası ve faaliyete geçmeyi takiben mali bünyenin, eski yatırımlarla beraber alacağı yeni şekil de tespit edilmektedir.

Sonuç olarak, projenin Bankaca finanse edilmesi istenilen kısmının kabul olunup olunmayacağına karar verilmektedir.

Yönetim Komitesi, Bankanın uzmanı tarafından tespit edilen yurırdaki hususlarla beraber projenin Roma Anlaşmasının ilgili maddelerine uygunluğunu, projenin gerçekleştirildiği memleket hükümetinin görüşünü ve kendi mütalâasını da Yönetim Kuruluna bildirmektedir. Yönetim Komitesi aynı zamanda, borca karşılık alınacak garantiler ve faiz haddi gibi hususlar üzerinde durmakta ve aracı finansman müessesesinin aldığı kararlar, bu kredi ile ilgili olarak yapılacak bütün anlaşmalar karşısında Bankanın durumunu hukukî yönden gözden geçirmektedir.

1879'da elektrik ampulünü icad eden Edison

**EDISON'DAN
BU YANA
AMPULDE
TEK MARKA :**

EDISON

BOL IŞIK

**AZ
SARFIYAT**

PERSONELİN TEŞVİKİ (*)

Yazan : Edvard V. RANDALL (**)

Çeviren: Necdet DURAKBAŞA

Bu makalede; yöneticinin personeli teşvik bilgisini günlük işletme hayatına uygulama yolları incelenmektedir.

Çoğumuz, insanları şimdikine göre daha iyi yönetme konusunda, yeter bilgiye sahip bulunuyoruz. Ancak, öğrendiklerimizi uygulamada direnç göstermekteyiz.

Mes'elenin esası, şu cümlededir: Daha önce alınmış veya bundan sonra alınacak personelimizi, onların şahsî gelişmelerine yardım etmek ve müessesenin daha çok kâr etmesini sağlamak üzere, nasıl teşvik ediyoruz?

Birçok tanınmış kimseler insanları neyin teşvik ettiğini işaret etmişlerdir: mes'uliyet, otorite, değer verme, iş yapabilme, amaca varmağa katılma, amir-memur ilişkileri, iş başarısına göre mükâfatlandırma ve başka hususlar.

Çoğu müesseselerin bu konuda tesbit edilmiş bir politikası, bu politikayı uygulama araçları ve bir programı mevcuttur. Binlerce kabiliyetli işgücü saati, yöneticilere, nasıl personelini teşvik ve inkişâf ettireceklerini izah eden ve gösteren politikalar ve programlar tesbitine harcanmaktadır.

Tatbikatta Teşvik Unsuru

Fakat, tatbikatta bu teşvik bilgileri ne oluyor? Meselâ ücret politikasını ele alalım. Bir şirkette kabiliyete göre ücret sistemi yürürlükte olsun. Personele de bu husus duyurulsun. Kısaca izahı gerekirse; böyle bir sistemde, ortanın üstünde iş yapana fazla ücret ödenecektir. Tatbi-

(*) Banking, Eylül 1967 sayısından alınmıştır.

(**) Yazar, Pittsburgh National Bank'ın Zatişlerinden de sorumlu Müdür Muavini-dir.

katta ise, mutad iş yapana da başarılı çalışan kadar ücret ödeme temâyülü görülür.

Kabiliyete dayatılan çoğu ücret politikalarında, her kademe değişmesinde ücretin artacağı ifade edilir. Çok defa, bu böyle olmaz. Çoğu yöneticiler; «John'un yeni görevini başardığını görelim de ondan sonra ücret artışına gidelim» derler. Üst kademeye hak kazanan elemanı mükâfatlandıracak yerde, yeniden denemeye koyarlar. İstihdam olunan için bu «bekleyelim» politikası, en basit teşvik unsurunu ihmâl etmek demektir.

Tek Yönlü Yol

İş tartışması, bütün tecrübelerle rağmen, çoğu kere, «tek yönlü yol» olmakta devam ediyor. Tartışma sırasında amirler, hâlâ kendilerini, memurlarının düşüncelerini öğrenmek yerine, onlara kendi fikirlerini anlatmak zorunluğunda hissediyorlar. Hatta iş amaçlarında bir birlik sağlansa da, memurların düşüncelerini serbestçe açıklamalarına imkân verilmiyor.

Böylece denemeden çıkan sonuç, teşvik hususundaki bilgilerimizi uygulamadığımızı ortaya koyuyor ki bu sonuç, memurların fikirlerini anketleyen çoğu araştırmalarda da böylece belirtilmiştir. Yöneticiler, çoğu kere, fikir alma araştırmalarına kafa yorarlar; Memurların düşüncüklerini bilmek gerçekten de önemlidir. Fikir alma araştırmaları birçok mes'eleler ortaya çıkarıyor. Memurlar, cevaplarında, yaptıkları işin karşılığını alamadıklarını ve ücretlerindeki artışların işlerindeki başarı ile ahenkli olmadığını ifade ediyorlar. Yine, işin yapılmasında kendi görüşlerini açıklama imkânı tanınmamasından ve amirleriyle daha iyi sonuçlar alınması konusunda ortaklaşa bir çalışma yapamamaktan yakınıyorlar. Kısaca, memurlar, amirlerini iyi buluyor ve fakat iş idaresinde aynı ölçüde iyi bulmuyorlar.

Basit bir inceleme, memurların «teşvik» unsurunun bazı temel prensiplerine değindiklerini ortaya koymağa yeter. Charles L. Hughes, Amerikan Sevk ve İdare Derneği tarafından yayınlanan, «Amaca Varma» adlı eserinde, teşvik unsurunu tahlil ediyor ve diğerleri arasında aşağıdaki temel yolları belirtiyor:

- a) Kabiliyetlerin geliştirilmesi,
- b) Faydalanılan davranışlar ve işin kendisi,
- c) İnkışâflar (Terfiler),
- d) Yetki verme, haber alma imkânı, hareket serbestliği, tasvip edilebilme atmosferi,
- e) Amaca ulaşmada, plânlamada ve mes'elelerin çözümünde işti-râk,

Bu İş Hergün Uygulanmalı

Bugünün yönetmeni vasıtalar ve ihtiyaçlar hakkında şüphesiz bilgisiz değildir. Öyleyse önemli olan, bilineni günlük uygulamaya koymaktır. Uygulama en üst yöneticiden destek, her kademedeki yöneticiden olumlu davranış ve seyyal bir düşünüş gerektirmektedir. Ancak, böylece başarı sağlanabilir.

Yönetici, memurlarla ilişkiler prensiplerinin yürürlüğü hususunu bütün sorumluluğu ile kabul etmelidir. Ücretler, yönetimdeki gelişmeler ve terfiler gibi memurlarla ilgili her karar, yöneticinin istediği «Müessesemiz» anlayışının bir ifadesi olmalıdır. Prensipler genellikle iyi düşünülmüş olsa da, uygulama konusunda yapılacak çok şey vardır. Yönetici, secimin, istihdamın, eğitimin, geliştirmenin, değerlendirmenin, teşvik etmenin, terfi ettirmenin ne ölçüde iyi yapıldığı hususu ile ilgilenmelidir.

Her memur liderlik arzusunda olabilir; bunu yönetici kabullenmelidir. Her memur, liderlik kabiliyetini iş sorumluluğunda 2 alanda gösterme fırsatına sahiptir. 1) İş başarılamak için gerekli teknik bilgi ve kabiliyete sahip olmada, 2) İşin oluşunda başkalarıyla işbirliği yapabilmeye.

Memurun liderlik arzusu, kendisine verilecek işde fikrinin alınmasını ve bir kimsenin ancak kendi kendine inkişâf edebileceği temel prensibini beraberinde getirir. Bu liderlik rolünün kabullenilmesi, memurun kabiliyetlerini, iş başarısını gelişme gücünü kendisinin değerlendirebilmesi ile başlar. Bunları açıklamak üzere, meselâ değerlendirmenin şu sorulara cevap vermesi lâzımdır. İşte ne gibi sonuçlar sağlamaktayım? İşin hangi kısımlarında daha iyi sonuçlar elde etmek imkânı mevcuttur? Bu müessesede nasıl bir göreve ulaşmak istiyorum? Buraya ulaşılması için gerekli vasıflara sahip miyim?

Devamlı Gözden Geçirme

Şüphesiz, bu «tek yönlü bir yol» değildir. Yönetici liderlik arzusunu teşvik etmeli ve bunun yaratabileceği bazı aksamalara katlanmalıdır. Yönetici, anlamlı iş sonuçları alabilmek üzere memurlarda, «verilecek iş, işin vasfı ve işin ne ölçüde başarılı yapılabildiği» konularında devamlı temas halinde bulunmalıdır. Yöneticiler, «biz esasen bunu yapıyoruz» veya bazıları, «benim kapım her zaman açık, gelsinler» diyebilirler. Genellikle, memur, davet edilmedikçe içeri gelmeyecektir ve yöneticiden teşvik ve olumlu bir çaba görmedikçe çok ender olarak liderlik rolünü sahiplenecektir.

Bazıları, «Bunlarda bir yenilik yok, biz daha önce de bunları denledik» diyebilirler. Doğru, fakat, zorluk burada. Memur liderlik rolünü yönetici, personel ilişkileri uygun şekilde düzenlenmemiş iken neden benimsesin? Yönetici işi belki de bu yolda mütalea etmeyecektir. Fakat,

memurlar böyle düşünürler. Neden yönetici tatbikatta personel ilişkilerini zedeler, Yöneticinin, tüm mes'eleyi her yönü ile kavrayan, uygulanacak bir plânı olamadığı endişesi yaygındır. Nihayet, personele, yönetici, pek de «güçlü» görünmez.

Böyle bir uygulama plânından önce geliştirme mefhumunu tetkik edelim.

Geliştirme Programları

Yönetici, gelişmenin ne anlama geldiğini göstermelidir. Çoğu müesseselerde geliştirme programı vardır. Yöneticiye göre, bu programın amaçları mutad olarak şöyledir: 1) Mevcut iş uygulamasını geliştirmek, 2) Ve Yönetimde başarıyı artırmak. Bunları kim istemez? Ancak, yine de, bir kısım sorular akla takılıyor: Gelişme sadece yönetime mi bağlıdır? Bütün memurlara bu fikrin uygulanması gerekmez mi? Böyle olursa, gelişme hakiki manasını daha iyi kapsamış olmaz mı? Biz, «gelişme insanın kendi çabası ile mümkündür» derken memurlar bunun anlamını tamamen kavlıyorlar mı? Personelin geliştirilmesinden gerçekte ne kastediliyor?

Geliştirme, şahsi ve işe göre olmalıdır. Görevlendirmede gelişme, dünküne göre bu gün daha iyi yapma anlamına gelir. Öteyandan, geliştirme bütün personel için olmalıdır. Bu anlamdaki gelişme, yapılan işe bağlıdır ve gerek memur, gerekse amir tarafından ölçülebilir. Bu tarzda düşünüldüğünde, gelişme, tam manasiyle şahsi bir çabadır ve her müessesede personel ilişkilerinde temel unsurlardan biridir.

Gelelim en önemli olan sorumuza: Bu düşünceler nasıl uygulamaya konulabilir? Yapılması gerekenler, amaçları belli bir yönetim anlayışının işletme yönetiminde esas alınması ile kısmen belirlenmiştir. Daha açık olarak «amaçları belli bir yönetim» hem personel ilişkilerini, hem de bunun uygulama ve kontrolünü ihtiva etmelidir. Personel ilişkileri plânı, iş amaçlarını ve tüm personelin kabiliyetlerini bir örgüye alabilmesi ve böylece beklenen faydala sağlanabilmelidir.

Bunu kabul ettikten sonra, bu amaçları belli yönetimi nasıl tesis edeceğiz? Bu basittir. En üst yönetici, gelecek faaliyet yılı için diğer yöneticilerden kâr amacına bağlı programlarını istiyecektir. Pittsburg National Bank İdare Meclisi Başkanı Frank E. Agnew yöneticilerin bu konuda şu hususları dikkate almalarını salık vermektedir.

- ° Piyasadaki kârlı işi elde bulundurmak ve artırmak amacı,
- ° Rekâbet yapabilme amacı; bu, istihşâlimizi nasıl pazarlıyacağımızı ve müşteriye hizmetimizi nasıl geliştireceğimizi ortaya koyacaktır.
- ° Maliyetlerin kontrolü dahil, kârlılığı artırma amacı,
- ° Personelin iyi yönetimi amacı ve herkesin kendi bölümünde daha iyi bir yönetim atmosferi yaratması,

° Ortak amaçlara varmak üzere diğer bölümlerle işbirliği yapılması,

Önemli Amaçlar Altakta Sıralanmalıdır.

Böylece, yönetici kendi üstlerine fikirlerini öğrenmek üzere danışmak durumundadır. Bundan sonra, kendi bölümünün gelecek yılda gerçekleştirmeye umduğu bellibaşlı amaçları tesbit edebilir.

Bu amaçların herbiri kısa ve kesin olmalıdır. Yalnız önemli hususlar belirtilmelidir. Bu amaçları sağlayabilmenin gerçek anahtarı şu sorunun cevabındadır: Bir bölümde, yetkiler ve sorumluluklar nasıl daha iyi tertip ve tanzim edilebilir?

Her bölümün tesbit edilen amaçlarının özetleri alınarak en üst yöneticilerin plânları elde edilir. Bu arada,

- 1) Üst seviyede iki yönlü, (aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya) temas imkânı sağlanmalı,
- 2) Kısa ve uzun vadeli iş plânlaması yapılmalı,
- 3) Ve her bölümün amaçlarının firmanın iş amaçlarına uygunluğu kontrol edilmelidir.

Aynı tarz bir çalışma, alt kademedeki yöneticiler için de uygundur. Başka bir deyişle, yöneticiler amaçlarını tesbitte dar bir çerçeveye içine sokulmamalıdır. Bunun yerine, akıllarında ne varsa söylemelerine imkân verilmelidir. Şayet, yönetici alt kademedeki gelen teklifi benimsemezse, bu hususu kendisi ile tartışma ve karara bağlama imkânına sahiptir.

Kontrol Tesis Edilmelidir.

Bu plân veya «geleceğe bakış»ın bir parçası olarak kontrole önem verilmelidir. Yani, ne yapılacak, iş yapılırca da ne ölçüde iyi yapılmış ve başarı sağlanmıştır, bunlar kontrol edilmelidir. Plânlamada başarı şahsî bir kabiliyet işidir. Belli bir sürede, belirli bir sonuç sağlamak gerekir. Bundan daha temel, doğrudan ve şahsî ne olabilir? Bu tutum, personeli - şayet bir nebze bu işe yatkınlıkları varsa - kendisi ve müessesenin ortak amaçları için harekete geçirecektir.

Böyle amaçların tesbitinde aynı çeşit bir yol alt kademelerde de uygulanabilir. Burada, belki de, elverişli bir plânlanmanın ve amir ve memur arasında iş amaçlarına bağlı iki yönlü bir irtibatın varlığını kontrol edebilmek üzere metodu yazılı olarak vermek uygun olur. Talimat basit ve kısa olmalıdır. İlk sahifesinde şu hususlar yer almalıdır: 1) Başarılı yapılan iş kısımları, 2) Ve başarı sağlanabilecek iş kısımları. İkinci sahife, üst ve alt kademe ile mutabık kalınan iş amaçları kaydedilmek üzere boş bırakılmalıdır.

Bazı kimseler, belli amaçlı yönetimin çok dürüst bir üst-alt kade-

me ilişğine yaslandığını söyleyebilirler. Bu, sonuca yardım eder. Ya kartları açık oynamak ya da mevcutla yetinmek; yapılacak tercih budur.

Şüphesiz, çoğu yöneticiler asklarının seviyesine inemiyorlar. Fakat, böyle doğrudan bir tutumda, bu gün sık sık kullanılan «iyi iş yapıyor - sun, ama..» tutumunda olduğundan daha mı fazla bir güçlkle karşılaşacaklar?

Bu usulün faydaları nelerdir? Belli amaçlı yönetim metodu, yöneticinin günü gününe elemanları eğitme yoludur. Karşılaşılan iş mes'eleleri üzerinde eğitimi ve yetiştirmeyi gerektirir. Yetişmek ihtiyacında olsun veya olmasın personelin yetiştirme kurslarına tâbi tutulması şekline değil, ihtiyaca göre ayarlanır. Personelin teşviki, varılacak belirli bir amaç tesbiti ile mümkündür.

Kabiliyete Göre Ücret Programı

Belli amaçlı yönetim usulü, aynı zamanda, neyin gerçekleştirilebileceği ve neyin gerçekleştirilemediğinin tesbiti suretiyle gerçek bir kabiliyete göre ücret sistemine de imkân verir.

Müessese için bu yönetim usulü, uzun vadeli amaçların ve bunun bir kısmı olarak da, genel neticeyi etkiliyecek iş amaçlarının gerçekleşmesini sağlar. Bir defa bu usul benimsenince, personelin yetişmesi ve müessesenin gelişmesi için devamlı bir çaba başgösterir.

Yönetim Prensipleri

Belli amaçlı yönetim, plânlama, düzenleme, ahenkleştirme, teşvik etme ve kontrol etmeden ibaret yönetim prensiplerine de uygundur. Ve bu yol, yöneticileri daha iyi yönetici yapma yoludur. Bilgili çoğu yöneticiler bu metodu hemen uygulayacaklardır. Yöneticiler, alt kademelerle amaç için plân yapacaklar, sonuçları değerlendirecekler ve daha ileri amaçlar için yeniden plân yapacaklardır.

Nihayet, yönetici, personelle başka ilişkilerini, belli amaçlı yönetim metodunun değerlendirdiğinden ve güçlendirdiğinden emin olmalıdır. Bu metodla, yönetici hem personelini geliştirecek, hem de işletme kârını artıracaktır. Belli amaçlı yönetim, iyi yönetim esasları yerine teklif edilmemektedir. Fakat, daha çok, onun bir parçası, bir devamı durumdur. Bu prensip, diğer yönetim prensipleriyle birlikte ve ahenkli uygulanmalıdır. Şayet olumlu şekilde uygulanırsa, verimli personel ve tatminkâr kârlar, bu metodun mes'ut neticeleri olacaktır.

BANKALARDA KREDİNİN EMNİYETİ

İshak TURNAOĞLU

Bankaların kredi muamelelerinde riskin mevcudiyeti önemli bir mes'ele teşkil eder. Bankalarda risk, muhtelif şekillerde ikraz olunan paraların vadelerinde ödenmemesi neticesinde meydana gelir.

Bankalarda olduğu gibi diğer bütün işletmelerin de kendi muamelelerine mahsus riskleri vardır. Fakat banka muamelelerindeki risk, ticaret ve sanayi kollarına nazaran daha fazladır. Verilen kredilerin vadelerinde ödenmemesinden başka, tevdiatın ansızın çekilmesi bankalar için ayrıca ve büyük bir tehlike teşkil eder. Bu bakımdan, bankaların mahdut şahıs ve müesseselere ait vadesiz ve çok yüksek miktardaki tevdiatlarının kabulünden ziyade, geniş bir kitlenin nisbeten ufak tasarruflarını toplamaları ihtiyatlı bir hareket olur. (*)

Ticaret ve sanayi müesseseleri kendi öz sermayeleri ile çalışmadıkları takdirde işlerini istikraz eyledikleri sermayelerin vadelerine göre yürütürler. Bankalarda ise vadesiz tevdiatın ne vakit ve ne miktar çekileceği kestirilemez. Bu itibarla, bilhassa hususî ve küçük bankaların bu hususta gayet dikkat ve basiretle hareket etmeleri lâzımdır.

Bu konudaki umumî prensip ve nazariyelerle önceden alınması gerekli tedbirleri aşağıdaki bölümlerde açıklayacağız.

A — Riskin nazari tetkik ve tahlili :

Risk, nazari olarak, umumî ve hususî olmak üzere iki kısma ayrılır. Umumi likiditeye, aynı cins muameleye veya bütün muamelelere göre yapılan bu tefrikin pratik faideleri vardır. Bu hâl yetkili mercile ve müdüriyetler arasındaki mes'uliyetlerin şekil ve hududunu az veya çok tayin ve tahdit eder. Genel Müdürlük memleket ve dünya ekonomisindeki gelişmeleri takip ve kontrol ederek umumî riskleri önlemek için gerekli tedbirleri alır ve hususî risklerin mes'uliyetlerini de aşağı kademelere bırakır.

Mahsül durumuna göre bazı ziraî mahsul karşılığında avans verilmemesi, iktisadî ve siyasî durumları karşık olan memleketlere ait ihra-

(*) 1965 yılı Ekim ayında Intra-Bank'ın iflâsa sürüklenmiş olması bu hususta müşahhas bir misâldir.

catın kredilendirilmemesi, plâsmanların muayyen sahalara kaydırılması veya kısılması gibi ön tedbirler bu konuda düşünülebilir.

Bundan başka, risk normal ve anormal olmak üzere ikiye ayrılır, Risk, bankacılık tekniğine uygun ve iyi niyetle yapılmış muamelelerden ileri gelmiş ise normal, aksi takdirde anormaldir. Ancak bankalar bazı fevkalâde hâl ve zamanlarda müşterilerinin kreçi isteklerini tatmin zorunda kalmaları yüzünden maruz kalacakları riskleri anormal telâkki etmek de doğru olamaz.

Böyle olmakla, beraber, her türlü fena ihtimâlleri göz önüne alarak kredinin emniyeti için önceden bazı umumî ve pratik kaidelere riayet etmek, yeterli teminat aramak gibi tedbirler alınmasını da ihmâl etmemek lâzımdır.

B — Kredi ve risk ile ilgili kaideler :

Riske ait kaideler riyazi bir kat'iyet ve sertlik taşımamalıdır. Bununla beraber, banka alacaklarının emniyeti, verilen kredilerin vadelerinde tahsil edilmesine bağlı olduğuna göre, ansızın çekilecek tevdiatın karşılanabilmesi için, ikraz olunan paraların vadelerinde istirdadı mümkün olmalıdır. Bu sebeble, vadelerin tesbitinde dikkatli bulunmak ve vadesiz mevduatı mümkün olduğu kadar kısa vadeli ve hakiki ticari muamelelerden mütevellit senetlerin iskontosunda kullanmak lâzımdır.

Diğer bir emniyet şekli de riski geniş müşteri kitlesine ve muhtelif iş sahalarına dağıtmaktır. Bu usülden, kredilerin tamamının pek küçük işletmelere ve zayıf müşterilere tahsis edilmesi manası çıkarılmamalıdır. Ancak, bankaların kredilerini sermayelerine, tevdiatlarının mahiyet ve mikdarına, reeskont imkânlarına ve piyasa durumuna göre ayarlamaları icab eder.

Bu prensiplere riayet edildiği takdirde, buhran zamanlarında risk doğması ihtimâli azalır. Fakat, alacaklar vadelerinde tahsil edilemez, avanslar seyyaliyetini kaybeder, merkez bankası da reeskont muamelelerini kısar veya tamamen keserse, bilhassa buhran zamanlarında, tehlike baş göstermiş olur. Alacakların donması ve likidite prensiplerine riayet göstermiş olur. Alacakların donması ve likidite prensiplerine riayet edilmemiş olması bazan büyük bankaları bile tehlikeye sürükler.

Öte yandan, buhran zamanlarında, bankalar likiditelerini yüksek tutuklarından ticaret ve sanayicilere gerekli yardımı yapamazlar. Bu yüzden ki, bankalar, bazan fazla disponibilitê bulundurmamakla, bazan da piyasaya yeter miktarda yardım etmemekle itham edilmişlerdir. Bu gibi zamanlarda, piyasadaki arızı ve sun'î buhranları önlemek için, malî müesseseler, merkez bankaları ve hükümetlerin duruma müdâhale ve bankalara yardım etmeleri zarurî olur.

C — Riski önlemek için teminat alınması:

Bankalarca yapılan ikraz muameleleri için teminat alınması esastır. Teminat şahsi ve maddî olmak üzere başlıca iki kısma ayrılır. Bunların bir kısmı kolay ve masrafı az, diğer kısmı pahalı ve mahiyeti şüpheli olan teminattır. Bu itibarla, kredi verilirken alınacak teminatın faide ve muhtemel müessiriyeti, idaresi ve hukukî durumları esaslî surette tetkik edilmelidir. Bilhassa maddî teminatın kolay paraya çevrilir cinsten olmasına çok dikkat edilmesi lâzımdır. Aksi takdirde, sakat teminat almaktan ise, kredi vermemek ve kredi verilmiş de donmuş bir hal almışsa alacağı taksite bağlamak daha tedbirli bir hareket olur.

Bundan başka, kredi, esasında, itimada istinat eder; teminat tali derecede bir karakter taşır. Bu bakımdan, mahiyeti ve kıymeti şüpheli senet, menkul ve gayrı menkul mallara dayanan krediler makbul telâkki edilemez. Nazarî olarak bu gibi sakat teminat karşılığında verilen krediler, sağlam ticaret ve sanayi müesseselerine verilen açık kredilerden daha tehlikelidir.

Yukarıda açıklandığı üzere, sırf maddî garantiye güvenerek yapılan kredi muamelelerinde risk önlenememektedir. Bununla beraber, kredi açılırken bankacılık teknik ve prensiplerine riayet etmekle birlikte sağlam şahsi ve maddî teminat alınması da bazı müessese ve muameleler için zarurîdir.

Binaenaleyh teminat alınırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi muvafık olur.

1) Bankalar kanunu birçok kredi muamelelerinde gayrı menkul teminat alınmasını mümkün kılmadığından, bankalar bazan müşterilerine fazla kredi verebilmek için satışı ve saklanması güç menkul teminat almaktadırlar. Bu gibi menkul mallar bir faide temin etmedikten başka banka için büyük külfet ve masrafı da mucib olduğundan, menkul teminatın satışı ve saklanması kolay olan cinsten olmasına dikkat edilmelidir.

2) Teminat alınacak gayrı menkullerin her zaman satışı mümkün ve saklanması kolay, kıymetli yerlerdeki arsa ve müsakkâfat cinsinden olmasına dikkat edilmesi lâzımdır.

3) Fabrika makinelerine kıymet tesbitinde, bunların satışında veya verimli şekilde kullanılmasındaki muhtemel güçlükler dikkate alınarak ihtiyatlı davranılmalıdır. Zira istihsalde bulunamayacak duruma düşen bir fabrika veya vasıtanın makineleri, bilhassa uzun müddet atıl kaldıktan sonra, fazla bir değerle satılamaz. Ayrıca muhafaza, nakil ve sigorta ücretleri büyük mikdarlara yükselir.

4) Fabrika ve atelye makineleri rehin alınırken, makinelerin kurulmuş bulunduğu fabrika binası veya arsanın da ipotek alınması ihmâl edilmemelidir. Zira, makinelerin kurulmuş bulunduğu yerlerden çıkarılıp satılması birçok güçlüklerle ve kıymetlerinin de düşmesine sebebiyet verir.

5) Menkul veya gayri menkul teminat alınması ayrıca şahsî teminat (kefalet) alınmasına mani değildir. Bilhassa müşterek veya şirket halinde müessese işleten kimselerin, maddî teminattan başka, kefaletlerinin de alınması ihtiyatlı bir tedbir olur.

6) Bilhassa menkul rehni alınan müşterilerin, yalnız kredi açıldığı zamandaki malî ve ticarî ahlâk durumlarını değil, geçmişteki ticarî ve genel ahlakî durumlarını da incelemek ve göz önünde tutmak lâzımdır. Rehinli menkullerini kaçırmak, değiştirmek gibi hilelere baş vuran bazı borçluların evvelce de aynı şekilde hareket etmiş oldukları görülmüştür. Bu bakımdan istihbarat servislerine önemli görevler düşmektedir.

Sizin Bankanız

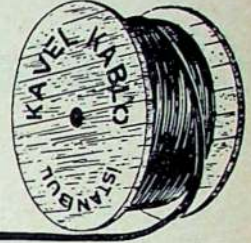

H
TÜRKİYE
HALK
BANKASI

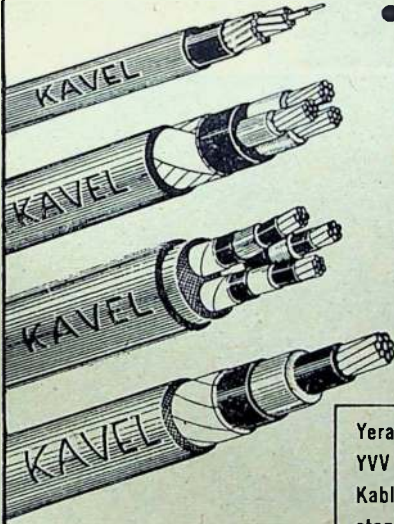
Memleketin her köşesinde hizmetinizdedir.

(Basın: 28408-A-21630)

KAVEL

PLASTİK İZOLELİ:

- YERALTI KABLOLARI
(Yüksek ve alçak gerilim)
- ANTİGRON KABLOLAR
(Kurşunlu, Kurşunsuz)
- İÇ-DİŞ TESİSAT TELLERİ
- OTO ENSTALASYON TELLERİ
- RADYO MONTAJ TELLERİ
- TELEFON TELLERİ

Yeraltı Kablosu NK-NKBA'ya nazaran üstün özellikleri haiz YVY (NYV) YVMV (NYCV) YVŞV (NYFY) YVMHV (NYCEY) Kablolarında ve her tip iletkenlerde **KAVEL** markası standartlara uygunluğun ifadesi ve üstün kalitenin sembolüdür.

- EMAYE BOBİN TELLERİ
(0.10 mm den 3 mm ye kadar)
- HER ÇEŞİT SUN'İ DERİ
- YER MUŞAMBASI

KAVEL KABLO ve ELEKTRİK MALZEMESİ A. Ş.
İSTİNYE - İSTANBUL

Telefon : 63 34 00 - 63 34 01

Telgraf : KAVELKABLO - İstanbul

sigortalarınızın
doğru
ve

TAM

olması
için

TAM *Sigorta*

279. Cumhuriyet Caddesi, Harbiye - İstanbul Tel: 47 00 40

ÇALIŞMA METOTLARININ GELİŞTİRİLMESİ ZORUNLULUĞU

Ergun ZOGA
(Organizasyon ve
Metot Uzmanı)

Ergun Zoga, TSİD (Türk Sevk ve İdare Derneği) tarafından, Ocak - Şubat aylarında İstanbul'da tertiplenen SOAG (Servis Organizasyonu Analiz ve Geliştirilmesi) Seminerlerini, TSİD Organizasyon ve Metot Uzmanı olarak başarı ile yönetmiştir. Bundan böyle, Sevk ve İdarecilik, Organizasyon ve Metot Teknikleri konularındaki yazıları Dergimizde istifadelerinize sunulacaktır. BANKA

Teşkilât bir gayenin tahakkuku için kurulur. Bu gaye bir mamûlün elde edilmesi olabileceği gibi, bir hizmetin görülmesi niteliğini de taşıyabilir.

Teşkilât kuruluşunda ilk faktör bir ihtiyacın hissedilmesidir. İhtiyacın doğumu ile birlikte gaye kendiliğinden ortaya çıkar. Ancak bu ihtiyacın giderilmesi veya ona bağlı gayenin tahakkuku için çoğu kere insanın tek başına ilgili bütün problemlere çözüm yolu bulmasına ve gerekli bütün faaliyetleri göstermesine imkân yoktur. Bu imkânsızlık bir kaç kişinin biraraya gelmesini zorunlu kılar ki; bu andan itibaren teşkilâtın kuruluşu söz konusu olmaya başlar. Kuruluş ilk anda, bir fikri birleşme niteliği taşımaktadır. Kişiler arasında meydana gelen bu fikri birleşme, tatbikat alanına intikal çabalarının başlamasında en önemli rolü oynayan bir başlangıç faktör gibidir.

Düşünce alanında tasarı halinde bulunan unsurlar, söz konusu çabalar marifetiyle yavaş yavaş maddi faaliyetler haline dönüşmeye başlarlar. Bu dönüşüme Sevk ve İdare Alanında teşkilâtlanma adı verilmektedir.

Her teşkilâtlanma ameliyesinin, içinde vuku bulduğu zamanın şart ve imkânları ile çevrenmiş olduğunu belirtmek gerekir. Bu imkân ve şartlar, Sevk ve İdare İlminin ana kaynaklar şeklinde ifadelendirdiği,

- İnsan
- Para
- Zaman
- Malzeme ve Teçhizat
- Yer

unsurları ile direkt ilgilidir. Teşkilatlanma ameliyesinde en önemli ve kritik işin yukarıda söz konusu edilen kaynaklarla, gayenin tahakkuku için gerekli görev ve fonksiyonlar arasında irtibat kurulması olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma usûl, metot veya sistemleri olarak adlandırabileceğimiz bu irtibatların kuruluşunda iki yol takibedilebilir :

- Kurucu veya ilk idarecilerin bilgilerinden istifade ile sistem yaratmak,
- Benzer müesseselerden örnekler almak.

Her iki hareket tarzında da teşkilâtın geleceği için tehlikeler mevcuttur.

Türkiyede kuruluş öncesi hazırlıklar sırasında derinlemesine etüdler yapılması ve bu etüdlere detayları üzerinde objektif çalışmalarda bulunulması daima unutulmuş veya ihmâl edilen bir husus olmuştur. Dolayısıyla ihtiyaç hissedilmesi ve sermaye temini teşkilâtın kuruluşu için yeter sayılmıştır. Bu ise teşkilâtı, gelecekte çözümlü zor problemlerle karşılaşmaya bırakacak bir hareket niteliğini taşımaktadır.

Teşkilât canlı bir organizmadır. Her canlı gibi doğar, gelişir ve ölür. Bu bakımdan teşkilâtın karşılaştığı hayati önemi haiz problemler, özellikle gelişme safhasında ortaya çıkar. Çünkü Sosyal Bünye devamlı bir gelişme ve değişme içindedir. Sosyal bünyedeki bu gelişmeye ve değişmeye paralel olarak ihtiyaçlarda da değişim olması, yeni yeni kompleks ihtiyaçların meydana gelmesi tabiidir. Diğer yandan yeni doğan veya nitelik değiştiren ihtiyaçlar da kendilerine dönük hizmetleri direkt olarak etkileyeceklerdir. Bu husus kuruluşların, değişen veya yeniden doğan hizmetleri görebilecek bir değişmeye tabi tutulmasını zorunlu kılar. Aksi halde hizmetlerin, ölçü dışı büyüme gösteren ihtiyaçları tatmini söz konusu edilemez. Dolayısıyla verimin düşmesi, zamanın değer kaybetmesi, kaynakların israfı, karşılanamayan ihtiyaçların birikmesi iş hayatı huzursuzluklarının meydana gelmesinde büyük ölçüde rol oynar.

Türkiye bugün özellikle söz konusu huzursuzlukların içerisine düşmüş durumdadır. Önünde çözüm bekleyen yüzlerce problem mevcuttur. Hizmet alanları önemli derecede artmış, gelişmiş ve değişmiştir. Oysaki hali hazırda ne devlet ne de özel sektör kuruluşlarında 20. yüzyıl ikinci yarısı Sevk ve İdare İlminin esaslarını çizdiği çalışma düzenine maalesef rastlanamamaktadır. Bu hususta bazı mazeretler ileri sürmek mümkündür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı ve 1945 sonrası siyasî yapı deği-

şikliğinin ortaya çıkardığı ve acilen çözüm yolu bekleyen problemler üzerine öncelikle eğilme zorunluluğu diğer problem ve reorganizasyon çalışmalarının bir tarafa itilmesinde rol oynamıştır.

Diğer taraftan müesseselerin başlarında bulunan idarecilerin çoğu tatbikattan gelme, çekirdekten yetişme oldukları için sınırlı tecrübelelerinden elde ettikleri sınırlı bilgilerle müesseselerini idare etmeye çalışmaktadırlar. Bu tip idarecilerin yönetimi altında bulunan kuruluşlar alışlagelmiş şekilde çalışma mecburiyetindedirler. Bu kişiler ekseriya, kendilerinden önce kurulmuş usul ve metotlar ile iş görme yolunu tercih ederler. Hatta bozuk bir çalışma düzeninin belirtisi olarak, ast kademedeki elemandan en üst pozisyonadaki yetkiliye kadar herkes eskimiş bir fasit daire içerisinde görev yaparlar. İş daha vasıflı yapma bilgi, gayret ve arzusundan yoksundurlar. Ancak içinde bulunulan zaman, ihtiyaçlar ve dolayısıyla daima artma temayülündeki iş kapasitesi bu tip teşkilâtları büyük problemlerle karşıkarşıya bırakır. Büyük ölçüde iş zorlaması doğar. Buna karşılık teşkilât yetkilileri, hızla artan ve değişen iş kapasite ve niteliklerine karşı tedbirler alma zorunluluğunu duyarlar. Dolayısıyla kadrolarda isabetsiz bir artma, eski çalışma yerlerine yenilerinin ilâvesi, bütçede rakamların gerçek ve objektif bir esasa bağlı olmayan yükselişi birer sonuç olarak ortaya çıkar. Bunlar ise yeni yeni problemlerin doğumunu hazırlar. Diğer bir deyimle direkt veya endirekt tesirlerle personel, malzeme, ve sair cari masraflarda yükselme vuku bulur ve bu yükselmeler zamanla teamül halini alır. Dolayısıyla teşkilât bu yönden gereksiz devamlı bir büyüme gösterir. Ohalde teşkilâtların gerek yapı ve gerekse çalışma mekanizasyonları itibariyle derinlemesine incelenmesi Türkiye için mutlak bir zarurettir.

Çalışma metotlarının geliştirilmesi faaliyetleri, gerçekte vasıflı bir iş gücünün yaratılmasını gaye olarak benimsemiştir. Vasıflı bir iş gücü deyimi ile;

- Daha az zaman kaybeden,
- Daha az hata yapan,
- Daha az emek harcayan,
- Daha yüksek miktarda elde eden,
- Daha düşük bir maliyete imkân veren,

bir iş gücü kastedilmiştir. Böyle bir çalışma düzeninin kurulabilmesi için girişilecek ilk faaliyet, teşkilâtı bütünü ile ilmi bir etüde ve analize tabi tutmaktır. Yapılacak her etüd ve analiz, gaye olarak aşağıda belirtilen hususların tahakkukuna çalışırlar;

- Gereksiz olan herşeyi elimine etmek,
- Gereksizce ayrılmış her türlü işlem ve fonksiyonları birleştirmek,

- Hizmetin görülmesi için gerekli niteliği kaybetmiş bir usûl veya metodu yeniden tanzim ve tertipetmek,
- İşin yapılmasında mümkün olan en basit yolu ortaya koymak.

Analiz safhasında yukarıda sözü edilen hususlar yanı sıra çalışılırken, her bir unsuru dikkatlice tetkik etmek gerekir. Böyle bir tetkikte araştırmacıya yön gösteren Rudyard Kipling'in «**Altı Sadık Dost**»undan yararlanılması bir zorunluluktur. Ne- Nerede- Nezaman- Nasıl- Kim- Niçin soruları ile enine boyuna didiklenen problem aksak yönleri ile ortaya çıkar. Bu durumda analizci hastalığı teşhis etmiş durumdadır ve tedavi çarelerini bulmaya çalışacaktır. Tedavi çarelerinin yaratılmasındaki başarı analizcinin kişiliğine ve analizci - tatbikatçı arasında doğmuş bulunan irtibatın kalitesine bağlıdır. Tatbikatçı araştırmacıyı benimsemiş ise, yapılan tekliflerin karşısında olmayacaktır. Aksi halde, yani araştırmacıyı benimsememiş ona inanmamış ise, yapılacak en uygun tekliflerin ve yeni metotların mutlak karşısında yer alacak, başarı kazanılmaması için gayret serfedecektir. O halde araştırmacı olarak görev ifa edecek kişiler herşeyden önce beşer faktörünü çok hassas şekilde nazarı itibare almak zorundadırlar.

Metot geliştirme faaliyetinde faydalanılan bir kaç teknik mevcuttur:

- İş Dağıtım Etüdü
- İş Akımı ve Maliyeti Etüdü
- İş Örneklemesi Etüdü
- Hareket ve zaman Etüdü
- Yerleşme Etüdü
- Form Analiz ve Tanzimi

adları verilen yukarıda söz konusu tekniklerden istifade ederek, değişen zamanın şartlarına uygun verimli ve tesirli bir iş yapma kaabiliyeti kazanılabilir. Teşkilâtlarında daha müessir bir çalışma atmosferi kurabilmek için görevlilerin Sevk ve İdarenin bu tekniklerinden faydalanmaları önce bir müessesenin sorumlu kişisi olarak sonra kalkınma çabalarında bulunan bir memleketin ferdi olarak ilk ve en önemli görevleridir.

Ergun ZOGA

Ergun Zoga 1934 yılında Giresun'da doğmuştur. Evlidir ve 3 çocuğu vardır.

Zoga 1955 yılında Ankara Atatürk Lisesini bitirmiş, 1957 yılında DSI Genel Müdürlüğüne Makina ve İkmâl Dairesi Sekreteri olarak girmiş bu görevde iken 1960 yılında Ankara Hukuk Fakültesinden mezun olmuş, daha sonra, aynı Genel Müdürlükte Organizasyon ve Metod Şubesi Uzmanı ve bu Şube Müdür Vekili olmuş; 1961 yılında AİD Türkiye Misyonu Amme Hizmetleri Organizasyon ve Metod uzmanlığı görevine geçmiş, 1965 yılına kadar bu görevde çalışmıştır. Organizasyon ve Metod Uzmanı olarak 11 yıla varan çalışmalarında 32 etüd yapmıştır. Ayrıca, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünde 6 yıl öğretim görevlisi olarak hizmet veren Ergun Zoga 1967 yılında Türk Sevk ve İdare Derneği Organizasyon ve Metod Uzmanlığı görevini üzerine almıştır.

Ergun Zoga halen bu görevdedir.

İngilizce bilir.

Zoga, 1959-1960 yılları arasında bir yıl Amerikada Pittsburgh University Administrative Management Institute ve Army Management Engineering Agency'de Organizasyon ve Metot Konularında çalışmıştır.

Sevk ve İdarecilik, Organizasyon ve Metod Teknikleri ihtisaslaştığı alanlardır.

Eserleri :

- 1) İdarecilik San'atı (1965 yılında yayınlanmıştır.)
- 2) Beşerî Münasebetler. (Yayınlanmamıştır.)
- 3) Yüksek Kademe İdareciler için Organizasyon ve Metod Teknikleri (Yayınlanmamıştır.)
- 4) Niçin Eğitim (Dokümanter film - 1966 yılı.)
- 5) İş Yerlerinde Verimi Artırma Teknik ve Metotları (Yayınlanmak üzeredir.)
- 6) Sevk ve İdarecilik, Organizasyon ve Metod Teknikleri üzerinde çeşitli dergilerde makaleler.

TÜRKİYE

BANKASI

PARANIZIN
İSTİKBALİNİZİN
EMNİYETİ

İKTİSADİ VE MALİ KONJÖNKTÜR

Hazırhyan : Dr. Mustafa A. AYSAN

İş Hayatı

Geçen sayımızdaki tahminlere uygun olarak iş hayatındaki canlanma başlamıştır. Demir, çimento gibi inşaat malzemeleri sanayiindeki istikrar devam etmektedir. Bahara girdiğimiz bu devre içinde inşaat faaliyeti başlayınca bu sanayi dalları da hareketlenecek ve durum diğer alanlardaki canlanmayı hızlandıracaktır. Özellikle sanayi alanında birleşmelere ve anonim şirketler halinde teşkilatlanmaya doğru gittikçe artan bir eğilim hissedilmektedir. İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Ocak ayında Odaya kaydedilen 21 yeni firmadan 4 ünün limited şirket, 4 ünün de anonim şirket olduğunu bildirmektedir. Eskiden beri şahıs şirketleri şeklindeki bazı sanayi işletmelerinin belirli bir büyüklükten sonra anonim şirketler halinde teşkilatlanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Gerçekten muamele hacmi belirli bir haddin üstüne çıkan işletmelerde anonim şirket haline gelmenin sayısız faydaları olmaktadır. Aşağıda belirteceğimiz gibi bu faydaların en önemlisi, artık yurdumuzda da sermaye piyasasından doğrudan doğruya banka kredilerinden daha düşük maliyetle fon sağlayabilmektedir. Özellikle sanayicilerimizin bu akım içinde faaliyetlerini anonim şirketler haline getirerek işletmelerine devamlılık kazandırmaları tavsiyeye değer görülmektedir. İş hacminin artması dolayısıyla, faaliyetlere hâkimiyeti kaybetme endişesi içinde bulunan ferdi müteşebbislerimizin şirketleşme imkânlarını araştırmaları uygun olacaktır. İş hayatındaki canlanma eğilimleri belirmişken, bu yola yılın başlarında gitmek, yıl içinde şiddetlenecek olan yüksek konjunktürden daha kolay yararlanmayı mümkün kılacaktır.

İşsizlik ve Sanayileşme

Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yapılan hesaplara göre Türkiye'de halen 10 milyon gizli veya açık işsiz vardır. İşsizliğin Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plânlarımızın perspektifini teşkil eden 15 yıllık süre sonunda (1978'de) ortadan kaldırılabilmesi için yılda yaklaşık olarak 200.000 yeni çalışma imkânının yaratılmasına ihtiyaç olacaktır. Yine yaklaşık olarak ortalama işçi başına uzun vadeli yatırım miktarı 30.000 TL. kadardır. Böyle olunca sadece sanayi alanına 6 milyar (30.000 TL. X 200.000 iş) TL. yatırım yapılması gerekecektir. Oysa sanayi alanına yapılabilen yatırım toplamı hâlen 3 milyar TL. civarındadır. Birinci Beş Yıllık Plânda sanayi için yıllık % 12,3 oranında bir gelişme hızı öngörüldüğü halde, bu gerçekleştirilememiştir. Bu hız 1963'te % 8, 1964'te % 8,6, 1965'te % 10,6 ve 1967'de % 12 olmuştur. Alınan bu sonuçlarla ilgili olarak İkinci Plânda yıllık sanayi gelişme hızının % 12 olacağı tahmin edilmiş, 1968 - 72 arasındaki 5 plân yılında 1115 milyar tuta-

rındaki yatırımların % 34,1'i sanayi alanına ayrılmıştır. Bu rakamlar yılda ortalama 7,6 milyar TL.'lık bir yatırım tutarını ifade etmektedir. Sanayi gelişme hızı 1968'de % 12'dir. 1969 ve daha sonraki yıllarda bu ölçüdeki sanayileşme hızının finansman güçlükleri dolayısıyla pek mümkün olmayacağı tahmin edilebilir. Sanayi alanında başka 1 milyon ton daha sonra 2,5 milyon ton kapasiteli üçüncü Demir Çelik, yılda 30 bin motor yapabilecek büyük motor fabrikası ve tartışmaları bir süredir yapılan yeni otomobil montaj fabrikaları inşaatına başlanacaktır. Fakat bunlar hep ithalât ikamesi amacıyla yapılan yatırımlardır ve ekonominin diğer alanlarında yüksek maliyetler, fazla kapasite, başlangıçta ferahlatıcı etkisi olmakla birlikte uzun vadede çok önemli dış ödeme güçlüklerine ve enflasyona sebep olmak, gibi güçlükler yaratma durumundadırlar. Uzun vadede, ihracata yönelmiş sanayiinin daha kârlı ve verimli olacağını tahmin ediyoruz. Özellikle tarım ürünlerinin dış pazarlarda sürümünü sağlayacak sanayi dallarında uzun vadede hem işsizlik, hem de sanayileşme meselemizin çözümlenmesinde iki temel amacın birleştiği görülmekte ve bu alanların devletten daha fazla destek görmesi gerekmektedir.

Fiyatlar

Geçen sayıdaki tahminlerimize uygun olarak 1967'nin Eylül ayındanberi hızlanan fiat artışları devam etmektedir. Fiattardaki artış hızı, iş hayatındaki canlanma ve 1968 bütçesi kesinleştikten sonra hızlanacak devlet harcamalarındaki fiat artışlarının etkisi ile hızlanan genel fiat seviyesindeki artış, 1967 Aralık ve 1968 Ocak aylarında yavaşlamış görünüyor ise de bu durum yakında değişecek, bu grupta yeni fiat artışları olacaktır.

Devalüasyon Tartışmaları

Derginin Yönetim Komitesinde tartışma var! Devalüasyonun zarureti konusunda. Fakat hepimizin üzerinde anlaşıtı nokta; 1968'de devalüasyon mes'elesinin daha ziyade ön plâna geleceğidir. Paramızın serbest dış piyasalardaki değeri resmî kur değerine göre henüz %30 kadar uzaklaşmıştır. 1968 içinde ortaya çıkacak enflasyonist baskılar ve oldukça hızlı fiat artışları paramızın dış değerini daha da düşürecektir. Ancak devalüasyon yapan hükümetlerin karşılaştıkları güçlüklerle bakılacak olursa, dış ödeme kurumları tarafından yapılacak zorlamalar olmadan, hükümetin kendiliğinden böyle bir yola gitmesi zordur. Bu konudaki kesin tahminler için 1968'in sonbaharındaki fiat artışlarının büyüklüğünü görmek gerekir.

Fakat 1968'de dış ödeme güçlüklerinin artacağı tahmin edildiğinden hükümetin ihracatı arttırmak için yürürlükte bulunan tedbirlere yenilerini katması mümkündür. Bu kararları önemle izlemek gerekir. Bu kararlardan bazıları paramızın dış değerini etkileyecektir. Bu kararlar öğrenildikçe muhtemel etkiler ve ilgili işletmelerimizin almasını gerekli gördüğümüz tedbirler burada ele alınacaktır.

Para, Mevduat, Kredi Hacmi

1967 Eylülündenberi hızı artan fiat artışlarına paralel olarak tedavüldeki banknotlar, toplam para arzı, mevduat ve kredi hacimleri de artmaktadır. Bu rakamlar elimize çok geç geliyor. Bu sebeple içinde bulunduğumuz ayın rakamlarını dahi tahmin etmek gerekiyor. Okurlarımız arasında bu rakamların zamanında elimize ulaşmasını sağlayabilecek durumda olanlar vardır. Bu hizmeti daha iyi yapabilmemiz için Merkez Bankası ve Bankalar Birliği yetkililerinden ricada bulunmak isteriz.

1967 Aralık sonunda tedavüldeki banknotlar bir ayda % 8,5 artışla 10 milya TL.'na (9.948 milyon) çok yaklaşmıştır. Yılbaşı alış - veriş hacmindeki, Merkez Bankası kredi hacmindeki ve döviz mevcutlarındaki artışlar sebebiyle ortaya çıkmış olduğu görülen bu artışın Ocak - Şubat aylarında devam etmesi muhtemel değildir. Daha önceki yıllarda da görüldüğü gibi Yılbaşındaki geçici ihtiyaçlar aşıldıktan sonra artış hızı birdenbire yavaşlayacak ve hattâ az da olsa mutlak bir düşme olacaktır. Tahmin edilen fiat artışlarına paralel olarak banknot hacminde genişlemeler daha ziyade bahar aylarında görülecek yazın yavaşladıktan sonra sonbaharda hızlı artışlar gösterecektir.

Geçmiş yıllardaki tecrübeler, tedavüldeki banknot hacmi ve para arzı ile mevduat ve kredi hacmi arasında yakın bir korelasyonun bulunduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, belirli oranlarda banknot hacmi ya da para arzı genişlemeleri hemen hemen aynı oranlarda mevduat ve kredi hacmi genişlemeleri doğurmaktadır. Buna göre Ekim 1967 itibarile 21 milyara yaklaşık olan para arzının, Kasım - Aralık 1967 ve Ocak 1968'de azaldığı tahmin edilmektedir. Ancak, Marttan itibaren bu miktarlar artmaya devam edecektir. Ekim sonu itibarile mevduat 19 milyarı aşmış, artış devam etmektedir. Aynı tarih itibarile banka kredileri de Ağustos ayındanberi devam eden hızlanmış artışı ile 23 milyara çok yaklaşmıştı. Önceki yıllarda görülen gelişmeler, aynı yöndeki artışların devam edeceğini göstermektedir.

Sermaye Piyasası

Sermaye piyasasının önemli olayı, Adana'da inşa edilmekte olan SASA Sunî ve Sentetik Elvaf Sanayii Anonim Şirketi tarafından 1000 TL. nominal değerli % 13 faizli 9.850.000 TL. tutarındaki 10 yıllık tahvillerinin Şubat içinde satışa sunulmuş ve bir hafta içinde tamamen satılmış olmasıdır. Tahvillerin ana para ve faiz ödemeleri Akbank tarafından garanti edilmiştir. 10 milyona yakın tutardaki tahvillerin bir hafta gibi kısa bir sürede tamamen satılması, anonim şirketlerimize bu alanda geniş fon sağlama imkânlarının bulunduğunu göstermelidir. Geçen sayıda yaptığımız 1968'de sermaye piyasasının gittikçe daha fazla kullanılacağı hususundaki tahminimiz doğru çıkmaktadır. Yakında fon sağlama amacıyla sermaye piyasasına, yani hisse senedi ve tahvilleri almaya istekli ve ellerinde para bulunan kişi ve kurumlara baş vurmaların sayısı artacak, yeni yeni hisse senetleri ve tahviller satışa sunulacaktır. Çünkü malî pazarlarımızdaki gelişmeler, sermaye piyasasından doğrudan doğruya fon sağlamanın anonim şirketlerimiz için daha kârlı olduğunu göstermektedir. SASA tahvillerini ele alacak olursak % 13 gibi nispeten düşük bir faizle sağlanan para, hem uzun vadeli hem de Ticaret Bankalarımızdan % 17 - 18'e ulaşan faiz ve komisyon maliyeti ile sağlanan kısa vadeli ticarî krediden daha ucuzdur. Anonim şirketle, tahvillerin alıcıları arasına girerek tahvilleri garanti eden banka % 1 bir komisyon alsa dahi, bu yol kısa vadeli kredi yolundan para sağlamaktan daha düşük maliyetlidir. Para sıkıntısı çeken anonim şirket yöneticilerinin, bu imkânı iyice incelemeleri faydalı olacaktır ve aldığımız haberlere göre bu imkânlar iş adamlarımız tarafından önemle incelenmektedir.

Tahviller, alıcılar bakımından da istifadelidir. Arada banka garantisi olduğuna nazaran tahvile yatırılan paranın koybolması diye bir şey (vadeye kadar bekle-dikten sonra) söz konusu değildir. Arada, para ihtiyacı karşısında vâdeden önce düşük fiatla satılması da uzak bir ihtimâldir. Çünkü tahvilin faizi, bu kadar emin şekilde para yatırılabilir diğeri bir plâsman imkânı olan uzun vadeli tasarruf mevduatına ödenebilecek en yüksek faiz olan % 6,5'tan bir misli daha fazladır.

Ticaret bankalarımızdaki vadeli tasarruf mevduatının tutarı, 4 milyar TL. civarındadır ve güvenilir bir % 13 faiz geliri, bu cins mevduatın sahipleri tarafından tercih edilecektir. Vadeli tasarruf mevduatının bir kısmı, daha yüksek faizli tahvillere doğru kaydıka, tedavüldeki tahvillerin verim haddini (nominal faizin piyasa tahvil fiyatına oranı) düşürmek, diğeri bir deyişle fiatlarını yükseltmek yönünde etkili olacaktır. Bütün vadeli mevduatın bu alana kaydığı ve sermaye piyasasında tam rekâbet şartlarının varlığı farzedilecek olsa, tedavüldeki faiz haddi % 13 seviyelerinden % 6,5'a doğru inmek eğilimi gösterecek, diğeri bir deyişle piyasa fiyatı 2000 TL.'na doğru yükselecektir. Bu sebeple vadeden önce paraya ihtiyaç duyduğu takdirde, tahvil fiatlarının düşmesi sebeble tasarruf sahibinin zarara uğraması da uzak bir ihtimâldir.

Özetle sermaye piyasası imkânların kullanılmasında alanın da satanın da memnurlukla katlanabileceği bir durum vardır. İş adamlarımız bu imkânlardan muhakkak faydalanmalıdır.

Yatırımlar

1967 yılı program uygulamasının ilk sonuçları, devlet sektörünün yatırım toplamının % 57'sinin gerçekleştirdiğini göstermektedir. Ancak, kesin yatırım rakamları henüz elimize gelmemiştir. Baharda inşaat mevsimine girilmesi ve Mart içinde 1968 bütçesinden yatırım harcamalarının başlaması yüzünden yatırım faaliyetinde ilkbahara doğru hızlanma olacağı tahmin edilmektedir. Kesin rakamları elimizde olan 1967'nin Ocak - Eylül döneminde inşaat yatırımları bir önceki yılın aynı dönemindeki nazaran % 8 artışla 3 milyar T.L.'nin üstüne çıkmıştır. 1967 nin ilk on ayında T. Sınai Kalkınma Bankasına yapılan yatırım kredisi talepleri tutarı % 165 oranında artmış bulunduğundan, 1968 yılındaki yüksek ekonomik konjunktürün piyasa tarafından değerlendirilmiş olduğu söylenebilir.

A N A D O L U

Anonim Türk Sigorta Şirketi

Türkiyenin En Eski ve En Büyük Sigorta Şirketidir.

İhtiyat ve Sermayesi : 51.358.887

Telgraf adresi : İMTİYAZ - İSTANBUL

Posta Kutusu : 845 - KARAKÖY

Telefon No. : 44 75 50

YANGIN

NAKLİYAT

KAZA

HAYAT SİGORTALARI

Ticari ve Sınai müesseseler personeli için en modern ve en ehven

GRUP SİGORTALARI

Bütün sigorta hizmetleriniz için en müsait şartlar «ANADOLU SİGORTA» da

TÜRKİYE İŞ BANKASININ BÜTÜN ŞUBE VE AJANSLARI ŞİRKETİN

ACENTELERİDİR.

ŞUBEMİR : İzmir Şubesi: Birinci Kordon Cad. Tel.: 35145, P. K. 218 - İZMİR

BÜROLARIMIZ : Galata Bürosu: Bankalar Cad. Ankara Han, Tel.: 44 39 49

P. K. : 1371 - KARAKÖY

Adana Bürosu : Abidinpaşa Cad. Saygan İşhanı 2 No. 54 - 54.

PIYASA DURUMU

I — PIYASA HABERLERİ :

Yıldırım KILKIŞ

A. İç Ticaret :

İç ticarete beklenen canlılık henüz gelişmemiştir. Bu durumun çeşitli sebepleri vardır. Ziraî ürün stoklarındaki azalma, dış taleplerin canlanamaması, nakit paranın tedavülünde görülen ağırlık gibi sebeplerle piyasalarımızda hareket yavaştır. Alışverişlerin büyük bir kısmının senetle yapılması ve bazı emtea kalemlerinde vadelerin bir yıldan fazla olması para darlığının tesiriyledir.

Ege ekici tütün piyasasının açılması, üreticinin eline para geçmesini sağlayacaktır. Tediyelelerin gerçekleşmesi Mart ayını bulacağından, bu devrenin daha canlı bir iç piyasa manzarası göstereceği anlaşılmaktadır.

Ancak Mart ayının vergilerin ödendiği devre olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Bu sebeple bir taraftan piyasadan nakit Maliyenin kasalarına intikâl edenken, diğer taraftan Devletin yeni yatırımlara derhal başlaması gerekecektir. Aksi takdirde gecikme, piyasada geçen yıl görülen durgunluğun bu yıl daha şiddetle hissedilmesine sebep olabilir.

B. Dış Ticaret :

Dış ticaret muamelelerinde genellikle ihracat lehine bir gelişme vardır. Ege bölgesinden 88.000 ton pamuk, 58.000 ton kuru üzüm, 30.000 ton kuru incir ve 50.000 ton pamuk küspesi satılmış bulunmaktadır. Bu tempo devam ederse, geleneksel ihraç mallarımızın stokları yeni üretim mevsimine kadar elden çıkarılacaktır.

XX. Kota için müracaatlar yapılmaktadır. Bu kota ile ilgili mutemetlik konusunda, fiilî ihracatçı durumunun tevsiki için, bankalardan bilgi alınması yolu düşünülmemektedir. Muhtemelen en pratik yol bu olacaktır.

Gümrüklerde kalan malların tasfiyesi ile ilgili Gümrük ve Tekel Bakanlığı genelgesi 17.2.1968 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Buna göre, ilgililerin 2 ay zarfında gerekli müracaatı yapmaları lâzımdır.

C. Sanayi :

Memleketimizde sanayi hareketleri hızla gelişmektedir. Bartın'da, Ankara'da, Darıca'da ve Çekmece'de 4 adet yeni çimento fabrikası özel teşebbüs tarafından kurulmaktadır.

İzmir'de iki, İstanbul'da bir olmak üzere 3 yeni bira fabrikası için teşebbüse geçilmiştir.

İstanbul'da, Sanayi Odasının kayıtlarına göre, Ocak ayında kurulan sınaî tesisler 806 işçiye yeni iş sahası açmaktadır. Kurulan sanayi işletmelerinden 8'i metal sanayii, 2'si mensucat sanayii, 8'i kimya sanayii ve 1 tanesi de gıda sanayi sahasında çalışacaktır.

II — PİYASA HAREKETLERİ :

A. Dokuma Sanayii Mamûlleri :

a) Yünlü Dokuma :

Yünlü dokuma piyasası canlılığını muhafaza etmektedir. Fiyatlar, stokların yeterli olması dolayısıyla sabit kalmak eğiliminde ise de, nakit darlığı, uzun vadeli satışlara doğru kaymaya zorladığından, bu durum fiyatları yukarı doğru itmektedir. Bununla beraber önümüzdeki devrede talebin canlılığını devam ettireceği, fakat fiyatların peşin veya kısa vadeli ödemeleri teşvik için biraz düşeceği sanılmaktadır.

b) Pamuklu Dokuma :

Piyasa hareketlenmiştir. Stoklar azdır. Yazlık çeşitlere doğru talep artmaktadır.

Buna mukabil ödeme vadeleri uzama eğilimindedir. Bu sebeple fiyatların biraz düşmesi beklenmektedir. Kurban bayramı dolayısıyla piyasanın canlılığının devam etmesi normaldir.

1) Yuvarlak Demir :

B. İnşaat Malzemesi :

İnşaat piyasasında canlılık başlamıştır. Şiddetli soğuklardan sonra havaların iyi gitmesi bu canlanmanın en büyük âmilidir. Satışların hızlandığı bu devrede Mart ayının tam bir inşaat sezonu olarak geçeceği anlaşılmaktadır.

Talebin artmasına mukabil arz da kuvvetlidir. Macaristan'dan getirilmesi beklenen 20.000 ton kütükten başka 20.000 tonluk bir partinin daha sevk edilmesi için tedbirler alındığı ifade olunmaktadır. Son devre zarfında Umumi Mağazalar tarafından APA sahasından 5.000 ton kütük ithâl edilmiş ve özel haddehanelere tevzi edilmiştir.

Yukarıda açıklanan sebepler dolayısıyla fiyatlar istikrarlı kalmıştır. Mart ayından itibaren talebin artacağı fakat arzın yeterliliği dolayısıyla fiyatlara pek tesir etmeyeceği anlaşılmaktadır.

2) Profil Demir :

Piyasa isteklidir. Diğer taraftan, Rusya ve Macaristan'dan yapılan ithalât ile yerli imalâtın arz miktarını yeterli kıldığı ifade olunmaktadır. Bu durum fiyatlarda 5-15 kuruş arasında bir gerilemeye sebep olmuştur.

1968 Şubat sonu itibarile fabrika fiyatları şöyledir:

	Köşebent	T demiri
20 X 20 X 3	Yok	—
25 X 25 X 3	220	260
30 X 30 X 3	220	260
40 X 40 X 4	220	260
50 X 50 X 5	210	260

Profil demir fiyatlarının, arzın yeterli oluşu karşısında istikrarlı kalacağı ve bazı çeşitlerde cüz'i gerilemeler olması beklenmektedir.

3) Çimento :

Çimento piyasasında tipik bir durum görülmektedir. Mart ayında talebin artacağı ve spekülâtif fiyat hareketlerinin başlayacağı tahmin edilmekteydi. Ancak Şubat ayında talep artmadan, fiyat hareketleri başlamıştır. İlgililerin ifadelerine göre, sonbaharda faaliyete başlayacak olan yeni fabrikalar bol üretimde bulunacakları için spekülâtif satışlar bu inşaat mevsiminde ne kazanırsa kârdır zihniyetle davranmak şeklinde tezahür etmektedir.

Nitekim Ankara'da, Darıca'da, Çekmece'de ve Bartın'da yeni kurulan özel fabrikalardan başka, Darıca, Kartal ve Zeytinburnu fabrikaları da tevsi işlemlerini tamamlamak üzere ve üretim miktarı büyük rakamlara ulaşacaktır.

Hâlen çimento fiyatları 10,5 - 11 TL'ne yükselmiştir. Önümüzdeki devrede bu seviyenin üzerine çıkılacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple ilkbahar ve yaz aylarında tedbirler alınmazsa, çimentonun pahalılaşması beklenmektedir.

Beyaz çimento satışları ve fiyatları istikrarlıdır ve arzın yeterli oluşu bu durumun devam edeceğini göstermektedir.

4) Karo Fayans :

Karo fayans piyasası hareketli olmasına rağmen fiyatlar istikrar göstermektedir. Fiyatları canlandırmak için Bozöyük fabrikasının bayilikleri kaldırdığı rivayeti çıkarılmışsa da, bu durum doğru değildir.

Karo fayans piyasası dışında porselen sıhhi levazım eşyası fiyatlarında önemli artışlar olmuştur. Mal çeşitlerine göre fiyat artışları % 1 ile % 25 arasındadır. Fabrikanın bu davranışının izahı zor olmakla beraber tek satıcı olmasının tesiri olduğu ifade edilmektedir.

5) Kereste :

Piyasa durgun, fiyatlar aynı yüksek seviyede fakat istikrarlıdır. İnşaat mevsimine girdiğimiz bu devrede bazı yükselmeler beklenebilir.

6) Pencere Camı :

Pencere camı piyasası durgundur. Bu sebeple fiyatlar hareketsizdir. 2 ilâ 6 mm. lik cam sıkıntısı devam etmektedir. Fakat Çayırova fabrikasının tevsi yakında biteceğinden, inşaat mevsimine kadar stokların tamamlanması ümit edilmektedir. Aksi takdirde fiyat artması olacaktır. Mart ayı cam talebinde canlılık yaratacak bir mevsim olmayacağından, şimdilik istikrarlı durumun devam edeceği anlaşılmaktadır.

C. Gıda Maddeleri :

1) Bakliyat ve Pirinç :

Bakliyat piyasasında stokları azalan cinslerin fiyatlarında biraz kıvılcama olmuştur. Piyasa normal bir canlılık göstermektedir. Fasulye dermason 380 Krş., battal 315 Krş., barbunya 255 Krş., yeşil mercimek 250 Krş., kırmızı mercimek 270 Krş., nohut 235 kuruştan muamele görmüştür.

Pirinç piyasasında stokların elden çıkarılması gayreti görülmektedir. Bu sebeple fiyatlar 5-15 Krş. gerilemiştir. Bersani 260 Krş., maratelli 225 Krş., karolin 290 kuruştan muamele görmüştür. Bu durumda Mart ayında biraz daha gerileme beklenmektedir.

2) Zeytinyağ ve Diğer Nebatî Yağlar :

Yeterli arz miktarına rağmen, margarin ve diğer nebatî yağların fiyatlarında biraz artış olmuştur. Hayvanî yağların fiyatlarının yüksekliği talebin daima nebatî yağlara kaymasına sebep olmaktadır.

Yemeklik margarinler toptan 580 - 650 kuruştan, kahvaltılık margarinler 715 735 kuruştan satılmaktadır. Ayçiçeği yağı 460 - 475 kuruştan, keten yağı 610 - 785 kuruştan, pamuk yağı ise 475 - 560 kuruştan muamele görmüştür. Piyasada mevcut nakit sıkıntısının fiyat artışlarını frenleyeceği sanılmaktadır. İzmir piyasasında zeytinyağ fiyatları canlanamamıştır. Diğer nebatî yağların da bu tesire kapılması mümkündür. Zeytinyağ I. kupe (Kg.) 685 - 750 Krş., ekstra ekstra 800 - 900 kuruştur.

3. Beyaz Peynir :

Satışlar normaldir. Fiyatların yükselme eğiliminin talebin yavaşlamasına sebep olması beklenmektedir. Stokların yeterli oluşu da beyaz peynir fiyatlarının artık duraklayacağı ümidini vermektedir. Bu devrede fiyatlarda cüz'î artmalar görülmüştür. 1968 Şubat sonunda fiyatlar şöyledir:

Tam yağlı (tenekesi) 180.- TL.

Yarım yağlı 160 - 175 TL., yavan 100 - 110 TL.

D. Altın Fiyatları :

1968 Şubat ayında altın fiyatlarının seyri şöyledir: (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
1.2.1968	105,50	184.—	126.—
5.2.1968	105,50	180.—	126.—
12.2.1968	104,90	184.—	127.—
19.2.1968	104,50	182.—	126.—
26.2.1968	104,50	182.—	126.—

E. Toptan Eşya Fiyatları İndeksi :

1958 = 100 itibariyle İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1968 Ocak ayında 159,9 olmuştur. 1967 Aralık ayı indeksi 159,1, 1967 Ocak ayı indeksi ise 155,4 idi.

F. Dış Ticaret :

1) İhracat :

Resmî istatistiklere göre, 1967 Kasım ayı ihracatımız 75.196.000.- dolardır. 1966 Kasım ayında bu rakam 56.972.000 dolar idi. 1967 Ocak - Kasım ayı devresini kapsayan 11 aylık ihracatımız 445.566.000 dolardır. 1966 yılının aynı devresine nazaran ihracatımızda % 8,5 artış olmuştur. Buna göre ihracat artışı 35.014.000.- dolardır.

11 aylık ihracatımızda artış, balıklar, meyveler, hayvan yemleri, tütün ve pamuk kalemlerinde olmuş; buna mukabil, canlı hayvan, süt müstahsalâtı, yumurta, hayvanî maddeler, sebzeler, yağlı tohumlar, boya ve debagat maddeleri, maden cevherleri, deri ve köseleler ve bakır kalemlerinde ise azalma görülmüştür.

Memleketler itibarile 11 aylık ihracatımız, Batı Almanya, A.B.D., Çekoslovakya, Fransa, Irak, İsviçre, İtalya, Lübnan ve Rusya'ya artmış; Avusturya, Belçika - Lüksemburg, Hollanda, İngiltere, İsrail ve Suudî Arabistan'a azalmıştır.

2) İthalât :

1967 Kasım ayında ithalâtımız 55.903.000.- dolar olmuştur. 1966 Kasım ayında ithalâtımız 56.976.000.- dolar idi. 1967 Ocak - Kasım ithalâtı 621.650.000.- dolardır. 1966 yılının aynı devresine nazaran ithalâtımız 26.990.000.- dolar, yani % 4,2 gerilemiştir

Aylık 1967 Ocak - Kasım aylarını kapsayan 11 aylık ithalâtımızda artış, akaryakıt, ilaç ve boya, mensucat ve ipikler kalemlerinde olmuş; demir ve çelik, nakil vasıtaları, buğday, soya ve don yağlarında ise ithalât azalmıştır.

Memleketler itibarile 11 aylık ithalâtımız, Batı Almanya, Belçika-Lüksemburg, Çekoslovakya, Irak, İngiltere, İsrail, İtalyadan artmış; Avusturya, A.B.D., Fransa, Hollanda, İsviçre, Lübnan, Rusya ve Suudi Arabistan'dan azalmıştır.

şışecamşışecamşışecamşışecamşışecam
şışecamşışecamşışecamşışecamşışecam
şışecamşışecamşışecamşışecamşışecam
şışecamşışecamşışecamşışecamşışec
şışecamşışecamşışecamşışecamş
şışecamşışecamşışecamşışe
şışecamşışecamşışecam
şışecamşışecamşış
şışecamşışeca
şışecamşış
şışec
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
cam
şışeşışeş
şışeşışeşışeşış
şışeşışeşışeşışeşışeş

camda önder

TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM FABRİKALARI A.Ş.

Paşabahçe®. Çayirova®

iyi plânlanan ve yürütülen
bir reklâm ve tanıtma faaliyeti
bir müessese için
masraf kapısı olmaktan çıkar;
karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no:1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul.

-(Basım : 11758)

Başarınız ve istikbaliniz

tutumlu ve isabetli kararınıza bağlıdır.

Türkiye Vakıflar Bankasında

açtıracığınız her hesap

buyolda sizin için

en büyük şanstır.

Türkiye
Vakıflar
Bankası

Florürlü ve Heksaklorofenli
tek diş macunu

ipana fluorid

1 DİŞ MİNELERİNİ SERTLEŞTİRİR, ÇÜRÜMELERİ ÖNLER (Florür Etkisi)

Çürük başlangıcı olabilecek yumuşak kısımların belirmesini önler ve ağızda meydana gelen tahrip edici asitlere karşı dişlerin direncini artırır, çürümeleri önler.

2 DİŞ ETLERİNİ KUVVETLENDİRİR (Heksaklorofen Etkisi)

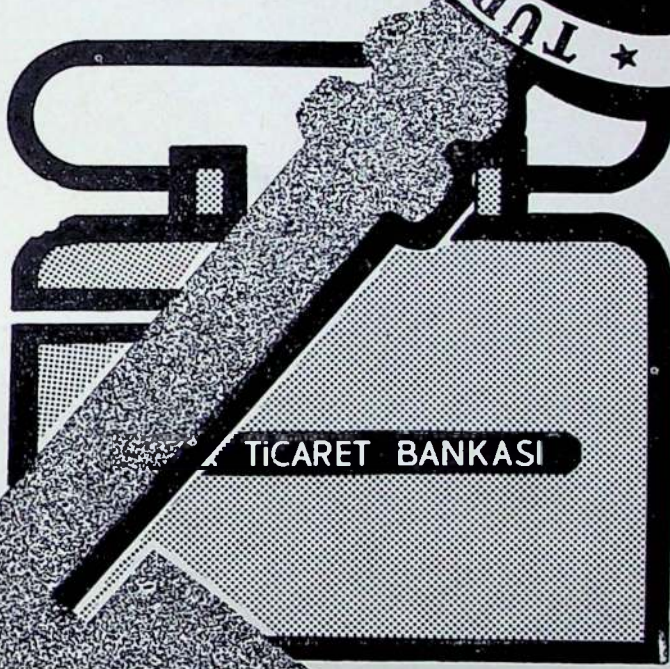
Diş etlerinin çekildiği yerlerde ortaya çıkan mine altı tabakasının hassasiyetini gidermede rol oynar, diş etlerini kuvvetlendirir, iltihaplanmalarını önler.

3 AĞIZ SAĞLIĞINI KORUR KOKULARI GİDERİR (Florür ve Heksaklorofenin Birleşik Etkisi)

Dişlerin, ulaşılması güç, en derin noktalarına nüfuz ederek, besli artıklarını parçalayan mikropların çoğalmasını önler, böylece ağız kokusunu giderir, ağız sağlığını korur.

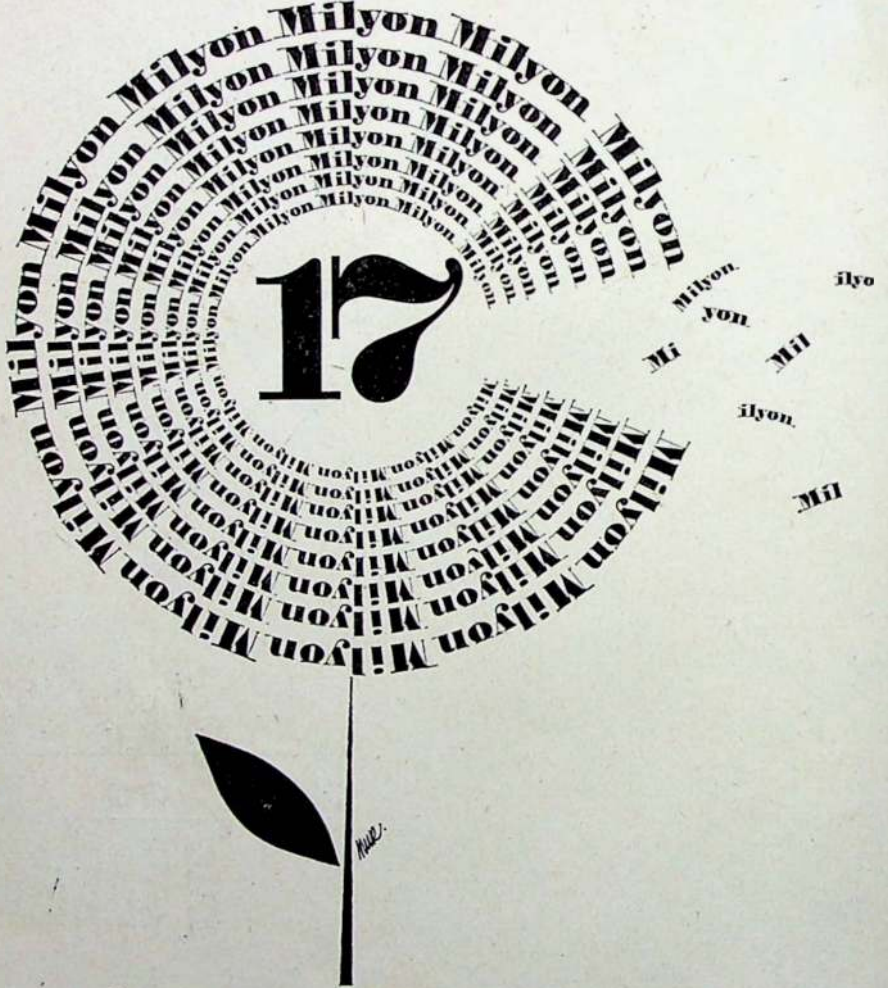
HER TURLU
BANKA İŐLERİNİZ ve
IKRAMİYELİ TASARRUF
HESAPLARINIZ İÇİN

İŐİNİZİN ve TALİHİNİZİN ANAHTARIDIR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

1968 YILINDA

MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI